

K'OT'OK IKA

Haniye dashi nbabíyan nababeftse shíno t'iints aatanotssh aap'on aaniyo imer.

1. Azewots eegno?
2. Azewotsi eebí noosh bok'alí?
3. Azewotsoke daatseyiru wokini beyiru kashets keewots eegno?

NBABIYA

AZEWOTSI JEJA

Azewotsi etefwotsí nogalí gúúroke daatseyiru aze keew wotat ash na'osh ayí wokini jut' woteraw k'al ímiru keewuno. Bo'imeru k'alonuwere bodi gizwotsi k'osh datso bot'afawok'o kotosh, Maa gizwotsí jinosh, aatsonat buutso noosh daatsiyosh falituno. Booyitse een bewok detstso gema. Gemo ayi mit naarotns s'eent wokini shibat ayi kashets keewots detsts keewa. Kashets keewmanotsitse kééts kéeatsonat na'a shuwon shibef bodi gizotsuwere detso falituwe.

Kéeets kéeatson shibef bodi gizinaarotsitse naarotsitse kafí shookwots fa'ano. Booyitse muk'ots: K'óóró, Erkundo, Dimbitiyo, Bil kafots, Mukuwo, S'awuwnat Kilintíwunnat Bombu na'a shuwon bshibefo bowotor na'a shuwon shibefwots Éésho Maaho, Gurítso, Elaho, Sheet'o, Shaka, T'íit'o, Waango, kewuntso, Baalonat aretswotns bowotor hanotsítse meetso, moc'o, shiyo, maaro mááf gizots bobewok'o daneka. Kafí naarotsitse meets mááfo mukuwo bwotor aaní k'osh na'a shuwon shibef gizi naarotsítse Éésho, Maaho, Elahon datso faletuwe. Moc' wokini maaronat shiyi mááf bodí gizwotsitse muk'ots gurítso, kewuntso, t'íit'o, bowotor kafi naarotsitse erkundo, bil kafo, dim dimbítiyi kafonat aretswotsna.

Ar-1 Azewotsi

Bodi gizotsuwere noosh ayi k'alo imetuno. Bok'alonuwere butson Wokini misho, tahon, gizon daatsíyon, eto faletuwe. Gemo haniye dambon no'etts k'alanotsí noosh bí'iimetuwok'o k'alosh sheengsh korde'e biitsi mitots k'ut'd'e t'afiyik'ayironat koto noon geyituwe.

Aze gaalwots bot'afituwok'o woshítuw keewotsítse muk'ots ashona, tawonat, maa gizotsnat worí wonawonewona. Biitse amr nomaa kis'osh ik ik mitotsí nok'ut'or boshegro k'osh mito koko noon bgeyituwok'o k'oshwotsno daníyo noon geyituwe. Han woto bk'aazal jam mitotsí k'eelde'e t'aafiyeyal joongo bwonawonet, datso woruwo mand bwonet, goshí datso bboknít, Bodi gizots bot'aafit, k'aak'o, tuugro no'ats bwet. Eeshe, hank'o bwottotse aze gaalanotsi sheengsh korde'e, íit'ide'e, jejde'e shino maandí Na'í na'osh bobodetuwok'o beezo ash jamo geyituwe.

1.1. Daní K'aat'

Nababar sheengsh dana

Terwer Ika

A. Haníye dambí nbabíman nababar haníye dashon t'iints aatanotsí aap'on Ara wokini

Koota err aaniwer.

1. Galí gúúrokí aze gaalwotsoke buutso daatso faletuwe.
2. Kafo kééts kéétson shíbf gízí naara.
3. Jam kafí naarots meetsa bomááfo.
4. Ééshe kafi naarotsitse ikoní.
5. Maaho kééts kéétson shíbef bodí gizwotsitse ikono.
6. Gemo din s'ootswots bot'afawok'o, biitse beyar shíbar noosh buutso, gaalo, daatsiyitk bwottotse ít'iyide'e koto noon geyiratse.
7. Gemotse mit iko k'ut'ewor bshegro k'osho toko geyiratse.
8. Kewuntso na'a shuwon shibef bodí giza.

B. *Haniye dashi aatanotsi dambi nbabiyar nababr aap'on aaniwer.*

1. Aze gaalwotsí kotonat ít'íyo bgeiyi eegoshe?
2. Kééts kéétson shibef bodí gizwots aawotsne?
3. Moc'onat maar mááf bodí gizwots aawotsne?
4. Ashots gemots amt mitotsí bok'ut'ír eegoshe?
5. Kafi naarotsitse na'a shuwon shibefu aawune?

1.2. Daní K'aat' Gita

Gúút'a

Terwer Ika

- A. Haniye dashi "A" shirotse beyiru aap'otssh gonkera biits detsts aap'otsi "B" shirotse gerde'e jagiwer.

A

1. Tugura
2. T'út'a
3. Éésho
4. Ayíra
5. T'afa
6. Erkunda
7. K'aak'a

B

- A. Gond bek'sha
- B. Wora
- C. Bodí giza
- D. Giz detsa
- E. Daatsa
- F. Kééts kéétskí
- G. Gaala

- B. Haniye dashon t'iints aap'anotssh ik naari biits detsts aap'otsí imer.

1. Naara _____
2. It'íya _____
3. Shiba _____
4. Bokna _____
5. Mit k'eela _____
6. Máá _____

C. Haniye dashi iimets ariyatse tuwur t'iints aap'otsn s'een matsi keewo fiinore.

A. Kafa

D. Tugura

B. Ayira

E. Kis'a

C. Aze gala

F. Moc'a

D. Bogalí gúúroke daatseyiru aze gaalotsatse ít daatsiru sheng k'alwotsn git wokíní keez timotsí k'op'í jifuwotsí shengsh korde'e gúúd'er.

1.3 Daní K'aat' Keeza

keewa

1. Daniyíruwon (un), haniye dashí aatanotsí nana'otssh imr fiinde'e waar k'aat'otse bonababítuwok'o woshí.

A. Aze gaalwotsnat ash fiints keewots dagotse beyiru k'osh k'oshewo eebí?

B. Bodí gizotsítse Éésho ít n weerí índatse bdaatsíyal ít n meetuwamo máálke? Ikn wotde'e shiyeyar k'aat'otse t'iintswer.

1.4 Daní K'aat'í Awuda

Nooní Jawa **But'a**

Borní noonotse but'a etefotsí keew iko aake bbeyiruwok'o, awumand bbeyiruwok'o, eeg bwotonat ambts bwoto keewiru aap'í but'no.

Ariyosh --otsí, --wotsí, manda, shirotsa, abatsa,aretswotsí.

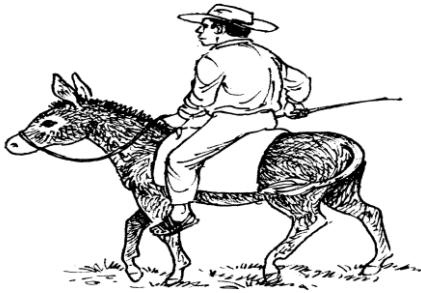

Bornotse but'ots bowafo shúútsots jiik'atsa. Shúútsots jiik'ats waar ambts bowowto keewituno.

Ariyosh Mereerotsí /Mereerwotsí → __otsí/ __wotsí

Terwer Ika

A. Haniye dashí t'iints aran s'iilr aatotsí aaniwer.

1. Ashan eegatse bbeyir? _____
2. Bolo ashoníyere aawmandone bdaatseyir? _____
3. Barneet'o eewuke bfa'o? _____

B. Haniye dashon t'iints aap'anotsatse but'otsí kiitswer.

1. Daní moomanda	2. Minzwotsí	3. Jooríshirotsa
4. Kas'abatsa	5. Datsí gitsotsa	6. Joorí ganoka

1.5 K'op'í Jifuwotsí

K'op'í jifuwa etoni s'een matsi keewo ,timo, drsetíyo wokini nbabi iko k'aniyewor sheengshde'e bí'itso bi'ímetuwok'o woshiru c'irotsi eta. Han etewora S'een matsi keewo aake tut aake bs'uwtsok'o, Ayi naari keewots nbabiyotse ikats bowor galde k'osh, keew iko s'een matsi keewotse k'ees'idek' keewek keew, k'osh ash keew, iko s'een matsi keewman aat bwotonat bk'azon nodane tuwok'o woshiru c'irotsi eta.

Bornotse ayi naari guut'i jifuwots fa'ano.

Manotsu;

- Pafi (eediyi c'ira) (.)

- Gali c'ira (.)
- Aati c'ira (?)
- Ash keew kiitsi c'ira (<< >>)
- Keew k'ees'i c'ira (!)
- Keew aatsni c'ira (j)
- Eenshi C'ironat artsots... fa'ano.

1. **Eed'iyi wokini P'af C'ira (.)** Eed'iyi c'iran k'alo biits imetuwu s'een matsi keew iko guut'eye okon bs'uuwats k'op'et k'op'i jifuwa.

Ariyosh Azo daní mook amre.

2. **Gali C'ira (.)** S'een matsi keewotse ayi shúútsots wokini keewots ikats bowor galde'e s'eegosh wokini danosh wotit c'ira.

Ariyosh Gizets gawiyo amat bnayi Daatsnsh dabtaró, kóbiyo, k'asho, díík'ó, kewudek' waara.

3. **Aati C'ira (?)** S'een matsi keewu iko aat bwoto kitsosh wotit k'op'i jifuwa.

Ariyosh Mangír daní moo waarna oots?

4. **Ash keew kiitsi c'ira (<< >>)** Guut'ets timots k'osh ash k'umo wokini keew bwoto (ik doonz k'um) bwoto kiitset k'op'i jifuwa.

Ariyosh Gurí, "yaats daní moo waaratse" etre.

5. **Keew k'ees'i c'ira (!)** Seen mats keew ikotse keewets keewo k'es'idek', tek'at keewek bwoto kiitsiru c'ira.

Ariyosh Ake! Awureya waankesh?

6. **Keew aatsni c'ira (j)** Seen mats keew ikotse keewets keewo aatsnde'e keewek bwoto kiitsiru c'ira.

Ariyosh Gaawiyets Ééshok'ó ;

-Eeg hank'o kaari nwa;

7. **Eenshi C'ira** S'een matsi keewo wokini timo guut'ewor shini k'aaru wokini

shuutsots taalots bowor eenshde'e guut'o geyituwe.

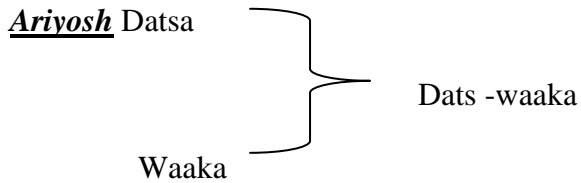
Ariyosh **A**zo oots **D**angurn bieshu **B**ogarnton waare.

8. **Gonkiyi C'ira** Han etoni botooki biits detsts aap'o gitotsi ikats gonkide'e k'osh biitso

bo'imetuwok'o wosha.

Gonkiyi C'ira Han etoni botooki biits detsts aap'o gitotsi ikats gonkide'e k'osh biitso

bo'imetuwok'o wosha.

Haniye dashi s'eenmatsi keewanotsi k'op'i jifuwo bgeyituwok s'eentsde'e kaatsde'e k'o'er.

1. Jiik' k'uur ash iko gawiyo beshere etetso albor

2. Aber jimati dani mook dam

3. Gal gedina gurina asmamonat balayin az azo amrno

4. Ake daaz daazo s'uutsere

5. Ake sheet'o maayo maak'rere aakek'una hambets am tkindituwe

6. Daniyiruwo bjot'tsosh et danimook waaratse etre baanash

7. Kubish yats guur bun úsho nwetuwok'owa err keewi adel

8. Ake oots moc'ir fado bdíhító shííshrí bogar

9. Aaar na'u t'oola bt'oolir etuno

10. S'aatsa But'a

K'OT'OK- GITA

Na'o bí'angok'on S'iilde'e shuwa

Haniye dashi nbabíyan nababeftse shíno shíni t'iints aatanotssh aap'on aaniyo imer.

1. Na'o bí'angok'on s'iilde'e shuwa eto eeg ete?
2. Ik maa ash taawa eto eega ete?
3. Ash taawo bí'ayor no'ats bodet (weet) kic'o eebí? Ikn wotde'e shiyewer.

Na'o Angok'on S'iilde'e shuwa

Na'o angok'on S'iilde'e shuwa eto ik moowotse beeyiru keniyé maats na'o boshuwor bo'angok'on s'iilde'e, nana'ots dago wooki wookide'e, shuwur boshuwuts na'o sheengsh ít'íde'e, ayirde'e eensh bofali weera wokin mala. Eeshe hank'o no'etor, ik maa ashots taawí k'alan nodats Itop'íwuk'owo datsonat k'osh gizon eenaw wokini gizonat ash taaw taaleraw ash taawo baaro s'keet dabíru datswotsats han sheengsh gawintsde'e daniyo geyituwe.

Joots ashwots na'a ayide'e shuwo gízí gaalok'o botaawufotse ayi na'a boshuwufo. Wotowa baakonmo, barahotse wokini 'gat'ariyotse' nugush na'o ayide'e shuwo goyir, gaalar, azde'e úd'r máánzr, balagaronat sababíyatse no'atso korde'e nogaweror noonon kuritune, máázr takr, nogino natetune err aaní matswots na'a shuwo gaale erní bo'amanefo btesh. Na'o ayide'e shuwo gaalok'owa botaawfo btesh. Wotowa bako, na'o shuwewor bí'ango wokini bdetsts gizo s'iilde'e na'a shuwor botaawo muk'shde'e, bodago s'iilde'e wooki wookide'e shuwur shengsh bogetso takr, máánzr botoohotsk'o woshde'e eensho noon geyituwe.

Maniyalbako, 'Na'o bgowon eenetuwe' wokin gorko (mit shuuwo) máár eenetuwo err woteraw k'uman de'er na'a ditset giz detserawo angalo ayi na'a shuwo meyitsí ash jaamo kic'ats juwituwe. Gízí aalo ash taaw báár dabo datsatsí ash jamo fiin t'ut'o, meyet mish t'ut'o, atsí jeen t'ut'o wokini shoodosh dan daní gowo daatsk'azonat k'osh k'osh kic'ats

noon betsiuwe. Eeshe han bwottsotse, haniye dambí kic'anotsatse notooko kotosh na'o noshuwor s'iilde'e no'angok'on jam Itop'íyitsí ash jamotssh danan betso noon geyituwe.

2.1 Daní k'aat' Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A. Haniye dambí nbabiyi manatse tuwur wokini nababar haniye dashon t'iints aatanotsí aap'on "Ara" wokini "Koota" err aaniwer.

1. Na'o angal shuwo maa ashats kic'o dooratse.
2. Andí wooran na'í taawo ayide'e shuwo gizi gaaletso shúútsítuwe.
3. Na'o shuwur eenshewor shengsh ít'íde'e wokini ayirde'e eensho nana'í taawo ayiyo geyiratse.
4. Joots ashots k'umo maats na'o boshuwor boon bnaatísha erní boshuwfo.
5. Na'a taawo angal ayide'e shuwo datsí eenosh sheng keewa.
6. Na'o ayide'e shuwo shook wokin naar aiyiyosh sheng keewa.

B. Haniye dashí aatanotssh dambí nbabímanatse tuwur aap'on aaniwer.

1. Na'o bí'angok'on s'iilde'e shuwa eto eega ete?
2. Na'o ayide'e shuwo aak'oneya no'ats kic'o bdowe?
3. Na'o bgowon wokini gorko (mit shuuwo) máár eenetuwe etewor eega ete?
4. Bí'angok'o na'o shuwetuwok'o dats jamatsí ash jamosh daniyo eegoshe bgeyiyi?
5. Bomáánzit aalo ayi na'otsí shuweyal maa ashats bodetuwu kic'ots eeg eegno?

2.2 Daní K'aat' Gita

Guut'a

Guutsinat Moc'irna

Guutsínat Moc'irn ik maa ashno. Maatse kenianotsuwere fiin fiino shunakno gík'etskno. Boowere shaawat nugushonat úúts maatsna'otsí detsfno. Ayidek' tuguretsk bowottsatsé tuwutson bonana'ots bok'aak'or bomáánzituwo, taho bo'aratsor botakituwo, boshoodor bo'akimit gizo, daní moo bo'amor daní maa k'ac'otsí etoní, kobíyo, dabtaró, boosh bokewitw gizo deshokno. Jam aawo bomeyitse bodaatseyal bok'olí ááwa k'ashefo bomawalowe k'aak'ona bok'eefo. K'atsor bomaa giyoke wambaríyo bbeyal manok amr máár úyir bok'eefo. Nana'ots hank'owo keniyé maatsots ít maa giyoke fa'ano?

Terwer keeza

Daníyiruwon, oona nbabíyan daníruwotssh sheengshde'e nababar nana'ots botookí mastawashats boshishts keewo wokin k'umo guud'de'e k'aat'otse botoohotsnton ikn boshiyetuwok'o woshwe. Maniyé oken daníruwots niyr niyron keeyer k'aat'otse bonababitok'o woshw. nababde'e bo'eke okon bonababts nbabiman beshiwosh bgets k'umo k'awunon bokeewitowok'o kup'iwe. Bokewuts k'umman bomas'afo ic'k'rar botoki k'umon k'aat'otse keew bofalituwok'o sheengsh daniwe.

A. Haniye dambi turur manatse tuwur haniye dashi aatotsi aaniwor.

1. Tururran konots jange bkeewir?
2. Maatse keniyots konotsne?
3. Tururan beshiyosh bgets keewo eebí?

JAAWA

Tí'indnat Tnihín Shunfe

Tníhí bambona goork bambona
Kumk'reerna k'ane shiyetsona
Tníhí aak'ona dak'uyí aak'ona
Ashashí aak'ona shandrí shenona
Tníhi be'atsí azo íik' arona
Need'o íik' arona.

Tníhíko beeyefe ashashíko s'iid
Tníhí ní'atse titsiwa faro
Ashashí ní'atse titsiwa guuba
Niho ababna t'aluwerale t'aluwe deenna
Shashuwerál nawure deenna
Shuuko baab wure, duutso tí'ind kunde
Abaab arna gaato shukewe.

Tí' ind gid'e buusa tmaac'on s'eení
Tí'ind wooz tooko tbíimbon s'eení.
Tí'induwe neena nk'eeyefk'owa shengsh ec'na,
Nk'oot'fk'owa k'aarínts bod'na.

Ash índu t'awa, guur nooní shook'o tíiz damíyat
Mááz damíre eet keewufe jiiinetsí
Shuwí índunuwe guur nooní shook'o mááz damíyat,
Guur nooní shook'o tíiz damíre etat keewufe jiiinetsi.
Ashí índuwe bs'íilonu sheet'e.
Mak'tsal meetso kawuna tí'indsha,
Mak'tsets meetso k'awuna bo'indsha.

Shuwu índushowe dome s'een taho doowo takuna,
Ash índushowe k'oome s'een dooro geets takuna.

Indune tí'indna, gash guushok'owa gushdek'ak'e,
K'aaw shemok'owo taha dek'ak'e.

Indune tinde ashitsuwk'owa, k'ir tuwu woowe,
Ááwu na'uk'owo guuríyar wowe,

Ash indunuwe guurí nooní shook'otíiz damíyata,
Máánz damire etaata keewufe jiiinetsí
Shuwu indunmo guurí nooní shook'o máánz damíyata,
Tmáánzawo tíiz damíre etaata keewufe jiiinetsí.

B. Haníye dashon t'iints aap'anotsatse but'otsi galde'e kiitswer

1. Maa ashwotsí
2. Moc'íir daní moomand amra.
3. Na'o kaawetsntoni bkááshir.

C. Bomaa ashots taawo guudde'e waar k'aat'otse bonababítuwok' woshí.

Debdabiya

Debdabeya etoni ik keewo wok beyiru jagosh wekin kaarn wotere wok beyiru biirowosh wekin dirjitiyosh k'op'et keewa.

Git naar debdabiyots fa'ano. Manotsu

Fiin maa debdabiyonat btooki debdabiyona.

Fiini maa debdabiya

etoni mngsti fiini mootse guut'eyiru debdabiya eta. Debdabiyani btooki taawo, aawonat bewoko detsfe,

Ariyosh Babon angstimon polisi moosh bguut'et debdabiya.

Btooki debdabiya: etefoni ashiko bish arets keewo aatdek'osh, jamaatosh, wosh betsonat waamic s'eegosh guut'ef debdabiya. Debdabiyanu taawo deshatsé.

1. debdabeyi taawo _____
2. K'op'iruwo shúútsонат bewokon_
debdabeyo k'op'ets aawo_
(Mahatebiyon wotosh falituwe)

3 { Dek'et doonzo shúútsонат
Bewokoni.

4 debdabeyi tooke - - -

5 debdabeyi kindo

6 debdabey atso

7 debdabeyi guupo

8 K'op'tso shuutsonat fuuton

Fiin maa

Debdabiyi Taawo : 527/15

Debdabiyi k'op'ets aawo 04/06/2006

Bac'u Womberi

Dobna

Baben k'ori polis t'abiyosha

Baben

Kis'a Ko'evi Aawu Daniya

Haniye shin keewetsok'on c'ilak'onat bakujn c'ik'otse ash danaw wokini c'ik'í danawu domdomo kindt goshí datso bo'ishiruwwok'o daneka. Manatsa tuwutson han keeweyo s'ik'ir 10 baben k'orí polisi t'abiyoke ikn ko'eyar keeweyar git c'ik'manotsatse daatseyiru dom jamo kiisho noon bgeyituwok'o nokeewet aaw b'wottsotse Baanasho Guutsmac' s'eegets aawuman batk'ayir b't'inetwok'o mangidek'at s'eegrone.

Aaw manowere s'eegets ash jamo ikn ko'eyar bokeewet aawonat C'ik'imanotsatse beyiru damots danr kiisht aawu bwoto noon geyituwe.

Jamontóní

Bac'u Womberi

Dobna

Btooki Debdabí

Aawo: 11/06/2006 d.r.

Jam aatí debdabíya

Bore tjamoní jam aawo aawe t'uwo tk'umiru tñihi Bac'u Bogarsha. Aak'owe tñiho? Kup'iruwi? Taa neen aawe t'uwo k'umoniye okon ayidek'at jeen taane. Ikots shoodatniye tk'eyiri taash gizo gede'e deyiwe ato kewutdek'isha etat woshat deyiyo tk'aztso taash ííre ní'ír? Oona Babo, taash íírk'aye. Tshaashí gizo kesho bk'ayine k'osh ambaarono t'ut'atniye neesh deyiyo tk'azi. And daganitse s'iilr waar neen aatr ambaarono neesh imr aatwe. Tniho neenton ik aawo bede'e kaasho ayidek'niye tmirac'ir. Ere, tniho jam tmaac'itstso work'atats guud'de'e ishatse. Ere, kup'owe jamon beewe. Tdoonz Íík'o noon jeenon gonkiwe.

Nshuniru naayo

Dalesh Bac'uwi

Daniruwots bojirwotssh debdabewo k’o’or botewrerituwok’o k’ala. Bogal bo’ame botewrerts manatse man naari debdabewo k’op’ewor k’op’ geyiyit keewots eeg eegno er aatr bosheeloko kaatsde’e imer guud’de’e k’aat’otse botoohot tuwur nababono.

Bomaa ashots shúútsa, natonat bodaní shirona

<i>taawa</i>	<i>Shúútsa</i>	<i>Bonata</i>	<i>Bodaní shirona</i>
1			
2			
3			
4			
5			

Daniruwots, b’took bomaa ashots taawo, shúútsa, natonat bodaní shiro guud’de’e ít toohotsh k’aat’ots nababor.

2.3 Daní K’aat’ Úútsa

Nooní Jawa

S’eenmatsi Keewa

S’een matsí keewa eto aap’ots ikats jawude’e geyets biits imetuwu keewa.

Hank’o etewora, keew iko awk’o bwotok’o kiitsit keewa. S’een matsi keew agosh wotít keez k’aab k’aab keewots fa’ano.

Manotsuwere

- Doona
- Tipaonat
- Bíyats fiinetsona

S’een matsí keewo bk’alok’owon keezoko kayeyetuwe. Boowere:

1. Ik keewo beshiyosh

Han etoní ik keewo wokin ik jago eeg bwotok’o koní bwotok’o keewosh falet s’een matsí keewa.

Ariyosh Na’o tara bí’amir.

Domets íta bkiyir.

Abab minz kas'a bí'agir.

2. Ik keewo aatosh

Aatí s'een matsí keewa eto ik keewo wokin ik jago eeg bwoto aatr danosh dek'et s'een matsí keewa. Han naari s'een matsí keewo no'agor aatí c'iro (?) bs'uwats guut'o noon geyituwe.S

Ariyosh Oots Moc'ír dani moowok waari btesh?

Ene guur borní fado dek'ri btesh?

Ikots kone sheet'o úd'tso?

3. Wosh beshi s'een matsí keewa

Wosh beshí s'een matsi keewa eto ash iko ik keewo aak'o bfinish wokin jiish iko korde'e aak'o fiino wokini k'alo bfalituwok'o keew bshiyetuw keewa.

Ariyosh Oona, maa fengesho íc'.

Maafiino fiina.

Adel ní'ihí woshó nbaterawok'o.

4. Keew k'ees'iyi s'een matsí keewa

Keewu k'ees'i s'een matsi keewa eto keewu iko nogawaniye, nok'umaniye no'ats bbodor nokeewituw wokin nokistituw s'een matsi naara. Hanowere c'irann (!) kiitso faletuwe.

Ariyosh: - Ake! Minz beero gohots dihutsere.

Ake ! sheet'o bok'olo máák'rere.

Yi ! hamba Dawunzo.

A. Haniye dashí guut'ets s'een matsí keewanotsí s'iilr bowere okon t'iints aatotsí aaniwer.

1. Oots Maanzu doro máát guuk'at bik'r.

A. K'irtsu kone?

B. Eeg máátniya bik'ir?

2. Matets bmas'afo nababo k'azat faado dihutsera.

A. Faad díhitsu kone?

B. Eegoshe faado bdíhí?

3. Aawo k'ees't awusho buutsire.

A. Buutstso eebí?

B. Aak'oneya awusho bbuts?

B. Haniye dashi s'een matsí keewanotsítse tipats waat shinmandi wotit keewu bwot kitsíru aap'i kayotsí kiitswer.

1. Birets yaats gawiyo ametuwa.
2. Azo oots daní moo waare btesh.
3. Boo ik gawiyoniye okon Babeni wetuno.
4. Matets and k'aat'a bfokir.
5. na'o tusha bmeeyir.

3. K'OT'OK KEEZA

Haniye dashi nba'biyan nababeftse shino shini t'iints aatanotsi aap'on aaniyo imer.

1. Eedisiyi shoodo ik ashats k'osh ashats bbeshefo eegneya?
2. Eedisiyi shoodo no'ashats bdowet gond keewo wokin kic'o eebi?

Eedisiyi Shoodonat Ashats Bdownet Kic'ona

Datsanatse no'ashats een gond kic' dowiru shood naarotsitse iko eedisiya. Itop'iyi taawok'o, 1984 nato bborfetso no'ashasho shoodan nodatsatse bbewo bodanaw ayi woterawu fiinotsi fiinoke shoodan ik ashoke k'oshats beshat ayat ayi ashotsi k'iirish betsts keewa. Andor, aawu aawon Eedisiyi shoodan k'iiriru ashots taawo bek'eyir. Ayidek' shoodann mid'eyat k'iiriru ashots shuwur, shibar ash taawu ayiyit jawetsonat baar baarotsna. Boowere 15-49 natotse daatseyiruwotsi. Natanitse daatseyiru ashanots bodatso eenshosh bo'angon wotere bodanon ayi fiino fiinar dats eensh falitwotsi. Shoodan ik ashoke k'osh ashats bbeshiru weerots ayino. Manotsuwere: - kordek'erwaw gankad' fiinon, wokini maatsna'i atsonat nugush na'i atson bogonkewor, aani k'osh bbeshiru weero eedisisiyi shood detsts asho koshets mafon k'osh shoodman deshaw jeen k'osh shoodts asho koshon, eedisisiyi shoodets asho s'unguts bk'ut'ts mlac'iyon jeen asho bs'ugutso k'ut'on ik ashats k'osh ashomand shoodan bbeshiru weerotsi. Eeshe shoodan han eena, muk'a, jawetsa, gaawera, maatsa-nugusha, aak'a kaawa, na'a gana eraw shooda. Mank'o bwottotse ind nihots ayi shude'e gerr shoodan bok'iror shuwets nana'ots gond kic'osh bowotit.

Eedisiyi shood detsts asho jeen arosh falituwe. Shoodan bdetsok'o kitsit k'osh c'iiro aali. Wotowa bako, eedisisiyi shoodan detsts asho shoodan bdetsok'o bkitsit c'iiro bi'alalor k'osh ashotsats beshiyo bfalituwok'o daneka. Eeshe, hank'o bwottotse ash jamo jeen kotí mook wokini eedisisiyi 'maramareyiruwok'(fad s'ileyiruwok) amr s'atso imr bo'atse shoodan

bbewonat bí'alon dano boon geyituwe. Shoodan bo'atse daatsets ashotswere boon ízewor izman k'ewude'e shino mandísh bokash aak'o bogenzituwok'o danr amo boon geyituwe.

Eedisiyi shoodan bo'atse daatsets ashots bokosheyiru mafoon wotere k'osh k'osh shash keewotsn koshewo geyirak bwoto shengsh dano ítn geyituwe. Nana'otsí gofo damiyewor, k'eto úd'íyewor, tugets gasho kishewor, shoodan bbesherawok'or shengsh btooko koto konnor geyituwe. Eeshe han nodane okon jeen kotí mook amr ímet izonat gízí dabon daatso noon geyituwe.

3.1 Daní k'aat' Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A. *Haníye dambí nbabíyi manatse tuwur wokini nababar haniye dashon t'úints aatanotsí aap'on "Ara" wokin "Koota" err aaniwer.*

1. Eedisiyi shoodo ik ashats k'osh ashats bbeshíru weero daneraka.
2. Eedisiyi shoodo kashít ato detsfe.
3. Eedisiyi shoodo han eena, han muk'a eto danaka.
4. Shoodan kawu asho deshaka.
5. Shoodan nodatsats gond keewo dowetuwe.

B. *Dambí nbabiyiman nababar haniye dashí aatanotssh kaawu aaniyo aap'on imer.*

1. Eedisiyi shoodo ashats bbeshef weerots eeg eegno?
2. Shoodan no'ats bbewonat bí'aalo danosh noon eeg k'ale bgeyiya?
3. Eedisiyi shoodan no'ats bborawok'o eebí k'alo noon bgeyiya?
4. Shoodan k'osh shood naarotsitse bk'osh eegneya?
5. Eedisiyi shoodo no'atsotse bbewonat bk'azon jeen kotí mook amr maramareyar dano bgeyi eegoshe?

3.2. Dani K'aat' Gita

Guut'a

Tima Guut'a

Guutsinat Edetsna

Guutsínat edetsn ik meyitse beyiru maatse kenihona bobeefo btesh. Guutsimo bshaasho gonda. Bíwere gosh goya gik'ets nugusha. Guuri taawo bguumbo de'e gawiya, kít sha'a baako tar amo gawaka. Bmaatsu Edetsmo taro sha'ar fiinde'eni bíin bmáánzfo. Bímó eege tmaatsu, tnana'ots bomeeti eto danaka. Bímó bí'amtsoke jam aawo úyide'e másher úshí meyitsí kumariyotsnton gankad'o fiinar bk'eefo. Edetsmo jam aawo nibo k'uunr bínton fayeyar bobeefo. Bonana'otsuwere bomeetuwo, botahituwo mawurní bokic'efo. Mank'on ja'at bobefere, ik aawo Guutsí shoodbutsere bmaatsu Edets atsí jeen koti mook shood danosh dek'bí'ame at koshíruwo wokini 'hakiniyo' bs'aatso dek't s'iilt “ nshoodoniye eedisiyi” bí'et. Ere Edets hakimiyosh dek'at “Er aak'owe nok'aliti? Eeg ate bdek'etí kashosha?” bí'ere 'hakimiyo' dek't “bkash genziyoshe ataniye jam aawo ik iko bdek'etíye” bí'et. Mannowere Edets dek'at “ tnana'o kic'ar ditsdek'etuwe tí'etfereya tí'ats shood gondan et etat dek'nweyi” etat bín fayefe gal dekbí'am btesh.

A. Haniye dashi aap'anotsn s'een matsí keewo fiinor.

1. Gik'a
2. eecayibiya
3. Shasha
4. Gonda
5. Másha

Nana'ots haniye dambí tururan nababar ítsh shiyets keewo k'aat'otse it toohotssh nababor.maniye okon daniruwots, niyir niyron keeyer k'aat'otse bonababitok'owoshr.nababde'e bo'eke oken bonababts nbabiman beshiwosh bgets k'umo k'awunon bokeewitowok'owokup'uwe. Bokewuts k'umman bomas'afo ic'k'rar botoki k'umon k'aat'otse botoohotssh tuwur keewuwer.

Aani k'osh Ecayibiy wokini eedisiyi shoodo ash jamats bdowiru kic'oworadweniyon wokini tlfjiniyo bbeshiyor k'ewude'e botooki k'umo guud'de'e waar k'aat'otse íttoohotssh nihir nihiron k'aat'otse nababor.

Eedisiyian bomaats, bogali ash jamats bdowiru kic'oshengsh timo guud'de'e waar k'aat'otse botoohots bonababituwok'owokini bot'intsituwok'owoshí

A. Haniye dashí boshírots sar k'alets aap'antotssh ik naarí biitso imer.

1. Hambets bagawu **Shoodo** bshoodír dani moo waaratse.
2. Dilaw eedisiyi shood detsk ash wotat bmeetuwo, búshetuwo **t'ut't** bbeyir.
3. Aber íbo bomoowok bwoor jiiik' maawuts ash **ganok'owogawoko** bewoko tuwur ashosh imaka.
4. Edets bi'ní'i Moc'íirí eedisiyi shoodatse btooko bkotishi **ízra.**
5. Daniyets wokini izets keew de'a datsatse eedisiyi shoodan **ayosh** falituwe.

JAAWA

Jaawa etoni btook nemonat btook teron detsts k'op'e keewo wotat, ash nana'ots haniye shini bobeshits bok'ewo, bobewo (shiyano, kic'o, gene'o) kiitsit, baatets keewo nibo tízosh falit garets keewa eta.

Jaawi Niwa

- ❖ Jaawo ik keewo beshiyosh ike bog s'een matsi keewo detso geyituwe.
- ❖ S'eenmatsi keewmanotsu ayi bogenzawo k'awun k'awun wotat maanuts woto bongeyituwe.
- ❖ S'eenmatsi keewmanots bín bofiínets s'eena s'eenmatsí keewmanats taal wotar ik kash woshon nababatk woto bongeyituwe.
- ❖ Jaawotse beyiru s'eenmatsi keewots moo togo geyituwe. Man eto s'eenmatsi keewots bos'uwor ik naari fiedeliyon wekin ik naari k'aar detsts fideliyotsn s'uwo geyituwe.
- ❖ Jaawo jewurok'o, duubok'o btookí k'um detska.

JAAWA

Tí'índnat Tnihín Shunfe

Tníhí bambona goork bambona
Kumk'reerna k'ane shiyetsona
Tníhí aak'ona dak'uyí aak'ona
Ashashí aak'ona shandrí shenona
Tníhi be'atsí azo íik' arona
 Need'o íik' arona.

Tníhíko beeyefe ashashíko s'iid
Tníhí ní'atse titsiwa faro
Ashashí ní'atse titsiwa guuba

Niho ababna t'aluwerale t'aluwe deenna
Shashuwerale nawure deenna
Shuuko baab wure, duutso tí'ind kunde
Abaab arna gaato shukewe.

Tí' ind gid'e buusa tmaac'on s'eení
Tí'ind wooz tooko tbíimbon s'eení.
Tí'induwe neena nk'eeyefk'owa shengsh ec'na,
Nk'oot'fk'owa k'aarínts bod'na.

Ash índu t'awa, guur nooní shook'o tííz damíyat
Mááz damíre eet keewufe jiiinetsí
Shuwí índunuwe guur nooní shook'o mááz damíyat,
Guur nooní shook'o tííz damíre etat keewufe jiiinetsi.
Ashí índuwe bs'íilonu sheet'e.
Mak'tsal meetso kawuna tí'indsha,
Mak'tsets meetso k'awuna bo'indsha.

Shuwu índushowe dome s'een taho doowo takuna,
Ash índushowe k'oome s'een dooro geets takuna.

Indune tí'indna, gash guushok'owa gushdek'ak'e,
K'aaw shemok'owo taha dek'ak'e.

Indune tinde ashitsuwk'owa, k'ir tuwu woowe,
Ááwu na'uk'owo guuríyar wowe,
Ash índunuwe guurí nooní shook'otííz damíyata,
Máánz damire etaat keewufe jiiinetsí
Shuwu índunmo guurí nooní shook'o máánz damíyata,
Tmáánzawo tííz damíre etaat keewufe jiiinetsí.

Eedísiya

Jagotso, ashotso, mishotso ,eeshuwotso,

Eedisiyi shoodo etetso waare,

At desha shoodo waare Eedisiyoni.

At desha shoodo waare Eedisiyo btaawo dek'ní

Tak dek'osho aatso deshatsone

Tako nofalityuwe notooko nokotaleye

Ashotso bí'we dooge t'awiyerawe ash t'aawirake

T'awi dek'eyalo btaawo de'eniye asho bmitsituwe.

Ashotso ashotso ít tooko koorere taaw mitsanatse

Koto nok'azalo wos'iru aatsone shooteyar no'ametí

Shiyawosh shishiwere, danawosh iizwere

Kaztso bbeyalo, btaawo faluwe.

Shiya ashosho, shiyi waazo ime.

Daniyíruwo daniruwotsi sheeng jaawi tooko awuk'o bwotitwok'o aato geyituwe. Maniye
okon daníruwots mooke jaawo botook tookon k'o'ode'er dewar k'aat'otse ít toohots shinatse
nababor.

4. K'OT'OK AWUDA

Haniye dashi guut'an keewiftse shino shini t'iints aatanoti aap'on aaniyo imer

1. Haniye shin it datsatse bdanon danets ash eeno fa'a?
2. Aaki galotssneya b'daatseyir?
3. Eeg fiinatniya b'dane?

Aa'u Tesfahun Kilu Bee Tarikiyoni

Aa'u Tesfahun Kilu Baben k'orots Azem C'ik'otse beyiru Eeshu eteyiru galutse b'nih abab Kilu Bagans'emat bi'ind eyay Wek'ete destatse Itop'iy Taawok'on **1965** Durona b'shuwe. Aa'u Tesfahun Kilu b'nato dan moosh b'borfetso konnor etts c'ik'otse beyirue Ityop'yi nana'otok'o miinzo, eeyishonat mereron jiiintn b'een. B'nato dan moosh b'bodtsok'on Itop'iy Taawok'on **1971** Duron Baben ikl shir dan moots kindt b'dano shoyok b'befere dan maaman ikl shir s'een sykliyo mandan b'eentsotse b'ind mits beedek' mish k'etso mafetst kic'alo b'ikl shir dan **1979 Dur** ishosh falre. Maniher okon wormanor baben k'orotse gitl shir dan moo b'altsotse **1980 Dur** Chagni eteyiru kitu mand amt awud natosh sheengshdek' b'daeokon **1984 Dur** taawok'on b'gitl shir dano ishosh falre.

Wotwa bakona b'worman **IHADGyo** datsu alesh b'tuuwts woronat datsutse s'eenon jaamo/seelamiyo b'altsonat kiim dur b'wottsotse b'kotiruwonat keezl shir moots bin kindisht oot'o wokin k'awuntso datsatse b'tesh. Man b'wottsotse galomandan k'azanat b'ind nihotsi goshon dabi/ aayiyo fiino fiino b'tuwu. Eeshe b'dano dhit b'ane'okon anihere shin b'shunfonat b'gawiru borni duubo bitsnowere b't'iimbi kaashon/duubon ash ankatotsoke danewonat shuunewon datso falre. Hank'o huneton b'k'eyi mito gfiniyok b'befetst hambets b'na'i ind wottsu adade Malkitu Babili **1985 Dur** matsosh dek't bok'eyi mito jiisho botuwu. Wotuwa bakona manor b'maa ash ashots dagotse aazets ikwotk'azon tuuwutsatse aa'u Tesfahun niibo k'uunt b'shin dano mand aanit dan goowo geedek' **1987 Dur** Adis Abab Jam Nersiyots dan moots kindt keez natosh b'danokon **1989 Dur** Nersi fiinon Diplomon derere. Aa'u Tesfahun diplom shiron Nersiyon b'dano b'ishe okon b'shuuwets datsomand aanat Wombernat

Baben k'orotse b'dants fiin danon b'ash ashosh k'aloimt sheeng shúútso dek'o falre. Wormanoro ankat borni nemotsitsnat tooho beyi aawots b'shuunts borni t'iimbo kasht aankat ashotsoke shuunewo datst befets **1993 Dur** Benshangule Gumzi Mengsto bísh b'imts dan goowo k'aleyat **Gonder Universitiyots** kindt keez natosh b'dane okon **1995 Dur** shin dgriyon derewosh falre. B'dgrimano b'detse okon b'shuuwots datsumand aanat Baben k'ori jeen koti maa keez natonat shrt shashosh jiisht b'ash ashosh oot'ets k'alo imre.

Baben k'ori jeen kot maa naasho wotat fiinefets keezl worosh b'datsts dan goowon k'aleyat gitl shir dgriyon **2000 Dur** jeen kot fiinots shoyonat k'orori fiin naaron derere. Aa'u Tesfahun Kilu b'gitl shir dgriyo b'ishtsok'on keez natosh Benishangul Gumzi Guur mengsti **HIV/Aidsi** Tep'onat sezi guur moo jiishruwo wotat guurmanits beyiru ash ashosh k'alo imre. Maniyere okono k'osh k'osh mengstkonaat mengstk woterawu drjitwotsits k'at'ereyat k'alo imtsonat andor bwotiyal k'al imok beyiru asha aa'u Tesfahun. Jamona aa'u Tesfahun Kilu borni nemosh, b'nooni eenshosh wotere kon b'wotosh een beeweko imk b'wottsotse b'fiints fiinotsi dúr doots teknolojiyon k'aleyat ash ash waazats betso b'mawiyalor aankat worotsitse k'osh k'osh t'iimb garotsi, jaawotsnat k'afoon kaasht ash ash waazats betso falre shinomandor b'wotiyal b'detsts bori nemi kaashmanotsi bítsnowere t'iimbi kasho dúr doots teknoloji k'ac'otn k'aleyat ash ashosh gawintsde'e t'iitsituwe et koteyiruwe. Han noetora aa'u Tesfahun kasht ash asho b'gene'uwi t'iimb kashonat jaw mec'ron b'woteftse k'osh bori nemi duubotsitsnor ariyosh bori bambi duubonor b'wotiyal b'detsts dano, asho b'took nemo eenshosh b'tuuwituwok'o b'woshiru **ayi eto** udetkbar b'woterawo k'osh bewoko imetka.

Aa'u Tesfahun Kilu keez matsnana'otsnat ik nugush na'o jamon awud nana'ots niho b'wotor b'dants borni nemi kaashotsnat duubon b'nana'otssh daniwosh b'woshiru ayieto udetka. Eshna and woran aa'u Tesfahun Benishangul Gumzi Guur jeen kot birowotse fiin danon k'alo imoka b'fa'o.

4.1. Daní k'aat' Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A. Haniye dashi aatanotsi Koota wokini Ara err aap'on aaniwer.

- 1 Aa'u Tesfahun Kilu Baben k'orots Azem C'ik'otse beyiru Eeshu eteyiru galutsna.
2. Aa'u Tesfahun Kilu keez matsnana'otsnat git nugush nana'ots niha.
3. Aa'u Tesfahun Kilu bnato dani moosh bborfetso konnor etts c'ik'otse beyirue Ityop'yi nana'otsk'o miinzo, eeyishonat mereron jiintn suk'iyon kott kemt eenk na'a.
4. Aa'u Tesfahun Kilu borni nemosh, b'nooni eenshosh wotere kon b'wotosh een beeweko imk b'wottotse bfiints fiinotsi dúr doots teknolojiyon k'aleyat ash ash waazats betso b'mawiyalor aankat worotsitse k'osh k'osh t'iimb garotsi, jaawotsnat k'afoon kaasht ash ash waazats bets fal asha.
5. Ashan and kashon aali.
6. Aa'ú Tesfahun bgítl dgriyo bdets 1995 Itop'íyi taawok'owona.
7. Aa'ú bdgrimano b'detse okon b'shuuwots datsumand aanat Baben k'ori jeen koti maa keez natonat shrt shashosh jiiisht bí'ash ashosh oot'ets k'alo imre.
8. Ashan shinomandish bori nemo bt'afna bk'aye bkis'o deshatse.
9. Aa'ú Tesfahun bshuwe 2001 Itop'íyi taawok'ona
10. Aa'ú Tesfahunbí'ashots dagotse aazets ikwotk'azon tuuwutsatse nííbo k'uunt b'shin dano mand aanit dan goowo geedek' **1987 Dur** Adis Abab Jam

Nersiyots dan moots kindt keez natosh b'danokon *1989 Dur* Nersi fiinon
Diplomon derere

B. Haniye dashi aatotssh dambí guut'etsmanatse tuwur aap'on aaniyo imer

1. Aa'ú Tesfahun bshuweyeko aake?
2. Eegoshe Aa'ú Tesfahun nííbo k'uunt b'shin dano mand aanit dan goowo geedek'

1987 dur. Adis Abab Jam Nersiyots dan moots kindt keez natosh amt bdan?

3. Aa'ú Tesfahun ambts maats na'otsnat nugush na'otsneya bdets?
4. Aa'ú Tesfahun indnat nihin shúútso kone?
5. Aa'ú Tesfahun bgitl dani maa shiro bi'ish aawreya?
6. Aa'ú Tesfahun aawure bshuwe awureya?
7. Aa'ú bkaashf bori nemi duubo eebi?

4.2 Daní K'aat' Gita

Guut'a

A. Haniye dashi aap'anots seen matsi kewo fiinor.

1. T'imba
2. Gara
3. K'afa
4. Oot'a
5. C'ik'
6. Kita

Dants nana'ots, it galotse k'osh duub duubfo wokin t'im t'imbef asho bbeya Ashman koni bwoto aak'o bduubfok'o wokin bt'imbefok'o Ashman tarikiyo guud'de'e k'aat'otse it tohotssh nababor.

4.3 Daní K'aat' Keeza

Keewa

Terwer Keeza

**Nana'ots garewon (jiron) beezde'e haniye dashi jaawan nababar it nababe okon jaawman
bbeshiru keewo wokin k'úmo k'aat'otse it toohotssh keewuwer.**

Goyina

Goyinere taahona, nobeshits duurona,

Tí'abowona ti'indona jik'an oortsona,

Dano bofalfe daniraniye oortsona

Asho daron biidfe bídíraniye ooritsona

Nodúro shengere mangdk'tsosha

Na'ono ganono ikats danitsona

Índowe dúrona, haniye shintsona

Dano t'uut'at shuuts noon ooritsona

Andor deshona dani weerona

Nodane okon uno nokishotse.

4.4 Daní K'aat' Awuda

Nooní Jawa

Shúútsa

Shúútsa eto Asho, k'ac'o wekin ik jago biins'eeget aap'a. Shúútso, nugushni shúútso wekin maatsni shúútso wotosh falituwe.

Ariyosh Asha, Daza, minza, na'a giza, Dilawí, azoyi...

Shúúts Ayiya

Aani shúútso ayi bwotonat k'aand bwoton kiitsosh falituwe. Borí noonotse shúúts ayiyef aap'i but'u fa'a.

Manuwere : ' __wotsí'. Haniyere k'osh weeron ayiyef shúútsots fa'ano.

Ariyosh : Asha → Ashasha

Baaka → Baakbaaka

Ariyosh : Daaza → Daazwotsi,

Asha → Ashwotsi

Minza → Minzwotsí

Kana → Kanotsí (Kanwotsí)

A. Haniye dashi k'aandon imets aap'anotsí wokini shúútsanotsí ayide'e guud'er.

1. Mita _____

2. Joorá, _____

3. Maa, _____

4. Fada, _____

5. Jóka, _____

6. Nana'a, _____

7. Kuuta, _____

8. K'asha, _____

9. Baaka, _____

10. Daniruwoní, _____

Eshe, daniruwots , itdants shúútswotsitse ‘ __wotsí’ daberaniyere ayiyi faletwotsí faac’de’e aak’o boon ayiyetuwok’o kitswer.

Bori noonotse ayi shúútsонат k’and shúútsон aani maatsni shúútsонат nugushní shúúts kiitsiru keewotsi haniye dashi jaandotse s’iilo faletuwe.

	Kiitsiruwo	Ariyosh
K’andshúúts	-U -O	- Borimaats <u>u</u> - Ash <u>o</u>
Ayi shúúts	-WOTS	- Borimaats <u>wots</u> - Ash <u>wots</u>

S’oot’a

S’oot’a eteyiru aap’ani : Ash iko wekin ik jago maatsnir wekin nugushnir kiits faletka.

Bori noonotse nugushni shúútso wekin maatsni shúútso kiitsiru keewotsi haniye dashi aap’wotse daniruwots garewon wotar bokiitsituwok’o k’alo geyituwe.

Na’ó

Na’ú

Aawu

Ashitsu

Weerindo

Minzo

Minzu

Aawo

Fokuru

Radawuniyu

Nana’ots, haniye dambí imets ariyan s’iilde’e k’osh k’osh shúútsotsí de’e maatsniyonat nugushniyi kitsit keewotsí guud’de’e kiitswer.

S'oot'a	Kiitsiruwo	Ariyosh
Nugushniya	-O	Asho
Maatsniya	-U	Ashu

B. Haniye dasho t'iints shúútsanotsí s'oot'on maatsnide'e wokini nugushíde'e kiitswer.

<u>Shúútsa</u>	<u>Nugushíya</u>	<u>Maatsniya</u>
1. Aka	_____	_____
2. Daaza	_____	_____
3. Baaka	_____	_____
4. Motobila	_____	_____
5. Kana	_____	_____

Golíyotsi (Bek'sha, kiitsa)

Golíyotsi etoni shúúts shinats wekin shuutsats waar s'eenmatsi keewotse shúútsman eeg bí'arok'o, aawuk'o bwotok'o kiitsiru aap'oni. Golíyotsí eteyi shuutso aawuk'o bwottsok'o bokiitsiruwosha.

Aak'a, bira, nas'a, c'ic'a, s'aada, s'k's'k'a, genza, k'awuna - - - nat aretsotsna.

C. Haniye dshon t'iints s'eenmatsí keewanitse shúúts goliru aap'otsí kishwer.

1. Aber bí'eed'o genza.
2. Azo gawiyo amt minz aak'o kewre oots.
3. Minz nas' ik waare.
4. Awntsets kula bi'ar.
5. Domets atson s'aad borí maatsí.
6. Na'a k'awuno waare.

D. Haniye dashí timanitse goliyotsi faac'de'e boshiro sereror.

Daatsn gitl naatí keezl k'aat'otse daniru nan'a. Bíwere danatse ayidek' wodma. K'aat'otse bdanor nibnde'ení bín daníyíruwo bk'ebfo. Daníyíruwotsuwere bín ayí boshunfo. Ímets maa fiinotsí shengshní bfiinefo. Na'aman bí'aro genzt c'iic'a. Bíshiitso gawuna. Btahíru kito k'awunt bí'aro nas'a. bkariru shulawulo aron aak'a. Bkariru c'aamo btaawo 42 wotat búúda bí'ar.

Nana'ots, haniye dambí ariyosh imets timan nababar k'osh timo guud'de'e biitse goliyotsi kiitswer.

Shúúts Shegra

Shúúts shegra etoní keeweyi k'aat'otsitse iko wotat shúúts bewoko kindr shúútsok'o fiin finit aap'no. Manotsuwere: Boo, nee, ít, noo bí, bi, taa...aretswotsna.

Ariyosh: - **Bi** dani moowoka bi'amir.

Boo weeri indatsna bosha'ír.

Haniye dambon s'een matsi keewotse boshirots sarets aap'ots shúúts shegrno.

Bonowere keez k'aab k'aab bewoko kayiyo falituwo.

- ❖ Ikl ash shúúts shegra (taana, noona)
- ❖ Gítl ash shúúts shegra (Neena, itna)
- ❖ Keezl ash shúúts shegra (biina, bíina, boona)

E. Haniye dashon t'iints 'seen matsí keewanotsítse shúúts shegrwotsnat doonz kitsi shúútsotsi faac'de'e kishuwer.

1. Daníyíruwo bish mas'afo imre.
2. Nana'ots k'aat'otse shengshní ikn boshiyefo. Boowere dan dano ayide shunfno.
3. Bí dani mooka bí'amir.
4. Gasenat Moc'irn ik maac'otsna bokesh. Bí taro bí'amor, bi maa fiina bfiinefo.
5. Mas'afan neenat taanka.

Tipi

Tipi eto keeweyi aap' wotat fiin iko aawur bfiinetsok'o kon fiintsok'onat aak'o fiinetsok'o keewituw wokini kiits falit aap'a. Fiin wokini keewu iko oots, hambets, yats wotosh wokini fiinosh faletuwe. Eshe, tipo han keew wokini kits falit aap'a.

Terwer Keeza

Shúútsonat tipon dago galde'e dana.

Haniye dashí sat'inotse beezets aap'anotsi shúútsonat tipi bowoto galde'er kitswer.

Maa	Máá	Mááre	Kaasha
Joorá	Sha'a	Sha'ere	Gosha
Máánzre	Na'a	Guut'a	Shiyeya
Maaka	Waaka	Jina	Jinre
Tipa	Aga	Fiina	Waare
Kooc'a	Guurere	Gúúra	Wos're
Ááwa	k'eere	gook'a	gook're
Gawiyetsí	Manza	gagura	Máátza

K'OT'OK UUTSA

Haniye dashi nabiyan nababeftse shino shini t'iints aatanotsi aap'on aaniyo imer.

Aata 1. Aatso eebí?

2. Aastoke nodaatsít bk'alón eebí?

AASTONAT BK'LONA

Aatsa eto aze gaalwotsítse ikoní. Íík' azts gaalwotsí aatsona, mitona, jongona, bodi gizwotsn, maa gizotsnonataretswotsna. Aatso ayí atsí kayiyots fa'ano. Manotswere fokotse, aats k'orotse, bluwtose, aats k'aronat aats maac'ona. Hanotsuwere noosh ayi k'alosh jinetuno. Aatsoni úshosh, taha mashosh, buuts k'aniyosh, maa s'ayintsosh, b'took s'ayin kotosh, galí s'ayin kotosh, bos' naarwotsí íshosh, s'ootswotssh ushonat k'osh k'osh kis' keshwotssh jinetuwe.

Ar- 2 Aatsa

Kashets datsatse beyiru keew jamo ash na'o dek't aatsalo bewo falatse. **Ariyosha** no'atsí mangotse 80 % aatsa. Datsats kashon bewosh aatso noosh geyituwe. Aatso bí'aalal no'atsats ayi kic'ots bodeduno. Aatso bt'afal buutsotsí k'anidek'o, no'atsí kiimo mayidek'o, Nogali

gúúro s'ayinon koto falatso. Maa gizwots, bodí s'ootsotsi bo'ushetuwo bí'alíyal bok'írít, bot'afít. Gizmanots bot'afíyal bo'atsatse nodaatsituwu gizo wokini ambaaro not'ut'et. Man not'ut'or tuguro noon bdeshe nomeetuwo, notahítuwo, no'úshetuwo not'ut'et, not'abít. Aatso bí'alare no'atsí s'ayino kotonok'azal notaho kiimr s'us'o, s'indo, t'oro dowor no'atso k'úc'iyir shoodo no'ats dowetuwe.

Nodatsatse fa'a aatso ayi bwotalor ash na'í kis' keshosh wotit aatso ayidek' muk'a. Man bwotts jangonuwere aats daatseyiru bewokwots ayi kiim naarotsnatní k'osh k'osh ash na'í fiinotsn ayi kic'o bo'ats borkno. Kic'man dowiru keewotswere ashonat s'oots boditson, k'osh k'osh indastriyotse keshiru kiim naarotsn, weeral mitosti k'ut'on aatso kiimosh falituwe. Hank'o kic'o aatsats bwaarawok'o ash na'o shengsh aats daatseyokotsí koto geyituwe. Aats kotí weerotsuwere kiim jago aatso mand bwoc'awok'o wosha, indastriyotse keshiru kiim jagotsí aatsots bokidawok'o koto, aats t'uup'ok mit koka. Err aatso kiimatse korr botahawok'o wosho noon geyituwe.

5.1. Daní k'aat' Ika Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A. Haniye dashi aatanotsi koota wokini ara err aap'on aaniwer.

1. Kashets datsatse beyiru keew jamo ash na'a dek't aatsalo bewo falituwe.
2. Aatso bí'alale no'atsí s'ayino kotonok'azal notaho kiimr s'us'o, s'indo, t'oro dowor no'atso k'úc'iyir shoodo no'ats dowetuwe.
3. Nodatsatse fa'a aatso ayi bwotalor ash na'í kis' keshosh wotit aatso ayidek' muk'a.
4. . Aats kotí weerotsi eteyiruwotsi kiim jago aatso mand bwoc'awok'o wosha.
5. k'osh k'osh indastriyotse keshiru kiim naarotsn, weeral mitosti k'ut'on aatso kiimosh falituwe.
6. Aatso nokis' kishosh wotituwe.

7. Aze gaala etefwots maa gizotsnat bodí s'ootsotsna.
8. Indastriyotse keshiru kiim jagotsí aatsots bokidawok'o korr aats t'uup'ok mit koko geyituwe.
9. Ebuluwo aatsí kayiyotsítse ikoni.
10. Bgalí gúuroki daatseyiru aatsi t'uup'ats aatso bkimawok'o mit koko geyituwe.

B. Haniye dashi aatotssh dambí guut'etmanatse tuwur aap'o aaniyo imer

1. Aze gaala etefwots aawotsne?
2. Aatso bkimetuwok'o k'alit keewots eeg eegno?
3. Aastso btahawok'o k'alo fale aak'alde'eniya?
4. Aatso eeg kis'e noosh bkishí?
5. Aastí kayiyots konotsne?
6. Kashets datsatse beyiru keew jamo ash na'o dek't aatsalo bewo falatse. No'atsí mangotse ambts % aatse fa'o?

5.2 Daní K'aat' Gita

Guut'a

Edetsi

Edetsi etets borí maats iku Babenn k'orotse daatseyiru muk'na'a gal ikotse beyiru ashí. Bbeyiru galoke ayi fokots, aats k'aronat Ebluwon fa'ano. Edets ind-nihots gosho gosht k'eeekno. Biwere shengsh sezdek' ditsek na'í. Manatse tuwutson galitsí ash jamo bin ayi boshunfo. Edetsuwere dan danatse ayidek' wodmí. K'aat'otse jam aawo ikla wokini gitla bkeshfo. Hank'o bwottotse bin daniyiruwotsnat daní maa jiishiruwotsn biin ayiní boshunfo. Edets daní mooneye bi'anor bi'ind-binihotsi meyitsi fiino fiinar bi'ayifo. Ayi aawo aatso kitfu biina. Aatsonowere bkitfo bogali gúuroke beyiru daawi shirítsi aatsí t'uup'okna. Aatsman bkitiru kis'onuwere úshonat taha mashosha.

Ik ik aawo btohotsnton bogali gúúroke beyiru aatsi k'arok, fokots amrni bokaashofo. Ayide'e bshunfo aats waaka. Aatso bwaakoro bi'atso shengsh korde'eni bwaakfo. Aatso ayi kis'o noon bkishituwok'o bdantsatse tuwutson aatso ayini bshunfo. Eeshe maa kis'osh kitets aatso weeralo bkud'ítuwok'o gerakí. Dani mooke bdantsok'on aatso s'ayinon kotetuwok'owa bwoshfo. Aatsí t'úúp'o bkimawok'o shengsh kota bgefo. Aatso maa gizonat, ashon bkimawok'o bkotfotse aatsí mashiye erní galitsi ash jamo bin botaawufo.

Wotowa baako Edets bgaloke aatsi 'bonbo' dooziye hakon fokitsí, aatsi k'aritsi, Ebluyitsí aatso ayidek'at bshuntso and shit'k'rat, gac'k'rera. Jootsi hanotsi shengsh bi'ayiriruwo (bi'it'iruwo) Joots fokitsi aatso bkimor bbek'orí nib bk'uunfo and k'azk'rera. Andomo aatso bkimetuwok'o woshiru iku biina. And bi ayidek'at bshuniru aatso 'bonbi' aatsa Ik aawo beeronat fuuron ayi misho madek'at bk'eere t'uwu biin shashuwo detsbdek' btesh. Manotsomo 'bonbí' aatso bt'afre úshet aatso meyitse aali btesh. Manatse tokrotse tuwat bi'indi aatsa etat bí'atre indu 'dek'at "aatso meyitse aaliye" bí'et. Edetsi aats shashuwman ayi bkc'iyalor aanini tokr buwuts. Manoro gomotse fokitsi aatsa bish be'eyir. Bdaatsik'ere fokitsi wokin k'aritsí aatsman úyir bworiruwok'o bish bi'artsotse sheli eeno dek'at meyitse keshat aats gewo btuwu btesh.

Nana'ots, haniye dambí guut'ets nbabiyan nababar bk'ummanatse ikn shiyeyar Edets fokitsí aatso, k'aritsi aatso aak'o bdetsok'o s'iilr aatso s'ayin koto sheeng bwotok'o kotok'azeyal eeg kic'o ashats bdowetuwok'o botook tookon gud'de'ewaar k'aat'otse ít toohotssh nbabor.

Eshe, nana'ots aatsi k'alo ít guut'o k'op'í jifuwotsí sheengsh korde'e ít daniyiruwo kitswer.

Haniye dashon jandotse t'iints aats kis'onat aatsats kic' dowetuw gond aatanotsí nababar 'ara' wokini 'koota' etosh c'iran (✓) boshinats p'ís'or.

Taawa	Aatwotsi	Ara	Koota
1	Bodí gizotsi fokitsí aatso kimshosh falituwe.		
2	Galítsi ash jamo fokitsi wokin k'arítsi aatso btahawok'ó bokotet malo jebatse ikn wotde'e shiyefno.		
3.	Aats kiim úsho shoodo no'ats dooratse.		
4	Aatsí t'úúp'ok mit koko aatso btahawok'ó woshituwe.		
5	Aatso weeralo no'awashiyal shinomandish kic'ó noon detsetuwe.		
6	Aatso noosh no'atsi s'ayin gali guuri s'ayino kotosh wotituwe.		
7	Aats Eblu baarotsna bdaatsefo.		
8	Aatso aze gaalwotsítsi ikoní.		
9	Industriyotse keshiru kimwotsn aatso giiloshó wokin kimosho falituno.		
10	Kashets datsatse beyiru jamo aatsalo bewo falituwe.		

Nana'ots, haniye dambí aatanotsí s'eentsr it tooki k'umo ikn shiyeyar it ete okon, k'osho it tooki aatsi k'alonat aatso ítgali gúúroke bí'alal it atskic'ó it tooki jando dambí arank'on k'anide'e itn daniyiruwosh kiitswer.

Aatso bkiimal ashats bdowetuwu kic'atse garewon (jiron) wotde'e boníhír nihiron keewewer. Manoro it garewotse it toohots bokeewiru k'umo ittooki dabtarats guud'er. itguut'ts k'umman gawintsde'e k'op'i jifuwotsí korde'e aani guud'er.

5.3 Daní K'aat' Keeza

Keewa

Galítsi kim kiimo aatsots de'e amr kuut'ó noon geyituwe. Etiru keewan wokini k'uman, nana'otsí bogali ashotsí aatde'e waar bo'etetuwok'ó woshr maniye okon gare garewon (jir jiron) kayiyide'e k'aat'otse moosheyi jiishí nemo shengsh korde'e bonihir nihiron

tuwur keeweyar bo'etetuwok'o woshwer. Bomooshewor bodetsíru botookí k'umo shengsh gawintsde'e guut'o boon geyituwe.

Haniye dambí Edetsí etiru nbabíyimanitse ash aatsats bbetsts aatsí besho (c'uubo) aak'on bwoto, maniye okon bíyats bodtsts aatsi t'ut'a nababar ikn shiyeyar k'aat'otse k'oshotssh keewuwer.

5.4 Daní K'aat'-Awuda

Nooní jawa

1. Aap'otse K'áarí Genzonat K'awunon bí'imetuw Biits k'osh k'oshona

Borní noonotse aap'wotsi genzide'e k'osh biitso bo'imetuwok'o guut'o faletuwe.

Aap'í k'ar genziya eto haniye shiní btooki biits detsts aap'o ikatse k'osh biitso bí'imetuwok'o aap'manitsi k'aarotsí wokin fideliyotsi genzide'e guut'a.

Ariyosh: Buna → Buuna

Shela → sheela

Aka → aaka

Terwer ika

A. Haniye dashi aap'anotsí genzide'e k'osh biits bo'imetuwok'on guud'er.

1. Bena
2. Kewa
3. Shasha
4. Masha
5. Ana
6. Gura
7. Awa

8. Gonda
9. Atsa
10. Shaba
11. Gasha
12. K'ora
13. Mata
14. Gala
15. Kora

Nana'ots, haniye dambí imets aaniyanatse ítdaatsts dano de'er k'osh k'osh aap'wotsí k'umde'e ít dabtarats guud'de'e aani manotsí bogeenzor bok'awunor bo'imetuwu biits k'osh k'osho aak'o bwotok'o ít toohotsnton ikn shiyeyar fiinde'e k'aat'otse ittoohotssh tuwur nababor.

5.4.1 K'aar Tuwonat K'aar Dihona Wokini Toniya (Tone)

Borni noonon k'aar tuwonat k'aari dihon detsfe. K'aari tuwa etoni ap'wotsi nos'eegor k'aaro damban btuwoni. Hano c'iran (') kitso faletuwe. C'iran bbewonat bk'aazo aap' iko k'osh k'osh biitso bdetso kitsituwe.

Daniyiruwon haniye dashi ap'anotsi aak'marats k'o'or k'aar tuwokonat k'aar dihokon daniruwotssh kitsuwe.

1. Maa → Bits beyefoni
Máá → mish máá (k'eeta, noonots geda)
2. Ata → shoodewor shood kashosh dek'efoní.
Atá → mito maar andro bkishoni
3. Bata → keewu gawuk'aza.
Batá → ááwo bitse kishdek'efoní

Terwer-Gita

A. Haniye dasho t'iints aap'anots k'aari tuwoko kitso aak'o k'osh biitso bo'imiruwok'o keewuwer.

B. Tapa _____

C. K'ook'a _____

D. Wosha _____

E. Maat'a _____

F. Keera _____

G. Goola _____

H. Kita _____

I. Ira _____

J. Kaara _____

K. Guura _____

L. Fuunda _____

M. Goonda _____

N. Uka _____

O. Aawa _____

P. Masha _____

Q. Jira _____

R. Bi _____

S. Oona _____

T. Joorra _____

U. Buuda _____

Nana'ots, haniye dambí fiinetsank'on k'osh k'osh aap'otsí guud'de'e aap'manots k'aaro bkup'or (toniyo bodetsor) k'osh k'osh biits bo'imetuwok'o k'aat'otse gare gaarewon fiina shiyeyar kiitswer.

5.4.2 Keeweyi K'aat'otsi

Keeweyi k'aat'a etefotsi s'eenmatsi keewo *agosh* wotit aap'otsi wotat s'eenmatsi keewman sheng biits bi'imetok'o woshiruwotsi. Keeweyi k'aat'anotsuwere taawon shmtno.

manotsuwere

- ❖ Shúútsa
- ❖ Tipa
- ❖ Shúúts shegra
- ❖ Goliyotsí
- ❖ Tip goliyotsí
- ❖ Shuniruwotsi
- ❖ Gonkiruwotsnat
- ❖ Keew iko tek' wokini gene'ú bwot kitsit aap'wotsí

(Káárí !, Eege !, Ake !.....)

A. Shúútsa

Shúútsa eto ik keewo wokin ik jago biin s'eeget aap'a. Shúútso s'een matsi keewo guut'ewor s'eenmatsi keewmansh doonzok'o wotar shinatsa bwaafó.

Ariyosh: Moc'ir minz eza bshaabir.

Fiina: S'eenmatsi keewanitse shúúts wotat s'eenmatsi keewansh doonz wottso awune?

B. Tipa

Tipa eto keeweyi aap' wotat fiin iko aawur bfiinetsok'o keewit aap'no.

Fiin wokin keewu iko oots, hambets, yats wotosh wokin fiinosh faletuwe. Eshe, tipo han keew wokin kits falit aap'a.

Ariyosh : Domets maat'o kira.

Fiina: Haniye dambí s'eenmatsi keewanitse tipo aawune ?

Ayi s'eenmatsi keewots bofiine ayi aap'wotsna. Aap'anotsno bo'arok'onat bofiinok'on ayi bewoko kayiyowosh falituno.

❖ S'een matsi keewotse – doonzo

- biyats fiinetso

- tiponat k'osh k'osh keewo detsosh falituwe.

Doonzonat biyats fiinetson shuuts wotts aap'no.

4. *Aap' ikats but'otsi dabde'er k'osh aap' aza*

Shúútsa	Tipa	Goliyotsí
1. Máá	→ Mááre	→ Máánziyika
2. Wos'a	→ Wos're	→ Wos'iyika
3. Kaasha	→ Kaashre	→ Kaashiyika
4. Miis'a	→ Miis're	→ Miis'iyika
5. Dana	→ Danre	→ Daniyíka
6. Úd'a	→ Úd're	→ Úd'ka

Terwer Keeza

A. Haniye dashon t'iints aap'anotsatse k'osh biits detsts tipotsí wokini goliyotsí azwer wokini shuyiwer.

1. Guut'a

2. Jaala
3. Gosha
4. Jaaka
5. Luma
6. Koota

Daniruwots, haniye dambí fiinetsank'on k'osh aap'otsí guud'de'e boyitse k'osh k'osh biits detsts tipotsi, goliyotsi azwer. Maniye okon aap'manotsi de'er k'osh s'een matsí keewo guud'er. Err s'eenmatsí keewumanitse bok'alo eeg bwotok'o k'aat'otse it toohotssh keewuwer.

K'OT'OK SHRTA

Haniye dashí nbabiyán nababeftse shino t'iints aatanotsh haniye shiní ítdetsts danatse tuwur aap'on aaniyo imer.

Aata: 1. Toho beyi gonkewo eebí?

2. Aak'aliniya k'osh shotsnton tooho bewo fale?

3. Toho beya eto eeg ete?

Toho Bey Gonkeya

Ash ikoni jirotsse ker bíyal bewo falatse. Hank'o bttotsna k'osh ashonton gonkeyo, faleyar bewo bín geyitwe. Ik ashoní k'osh ashosh aayí geyíka. Eshe hank'o bwottotse maa ashonton, giyonton, ikn ik naarí fiin fiiniyoru ashotsnton, shengo fiinar, shengo k'umr, iko bkic'or kic'tsman biishr bmetuwo bt'ut'al gizon angon ayiyir btookikono ash nemono mangide'e beye fala eta. Han no'etora, **Ariyosh** naash ash iko k'osh ashotsnton wokini k'osh jirotsnton toohar fayalo bewosh biin bgeyit een keewo biish imets naashmo bbeyal ashotsi nayiron jiishr, ashotsi weeralo kic'ik'ayi, weeralo sheefk'ayi, btookats weet gond keewo korde'e bí'ashonowere ar weeron jiisho bfalala. Jirotsse fa'a ashwotswere k'osh k'osh weerwotsh gonkeyosh falitúno. Gonkeyi weermanotswere; toohar shuweyon, toohar giyi beyon, toohar finon, de'eyar naashbar wotonat ik naari nemo detson wotosh falitúno.

Wotowa bako jiri gonkeyo (toohar bewo) ik ik keewotsh kamosh falitwe. Manwere koot kewon, ash detso uump'on, fayeyon, shir-gizo ka'eyatsnat ik ik doyi gondwotsh finon jirotsse fa'a gonkeyo kaamosh falitwe.

Toohar beyoní jirosh aay kis’o detsfe. Jotsi ash eenwots ‘shalaro gine shatefo jíre’ bo’etok’owa, jíron toohar beyo aay kis’ kesho detsfe. Toohar beyewora mang kewo toohar besho falet, ash shano bketite, ash sheng keewonwe bk’es’etí, bshawet.

Jiri gonkeyoni kárn ashwots dagotse mec’r b’oterawo gáli dagotse, dats dagotsnat dats jíshrwots dagotse beyosh falitwe. Gonkemanwe dóó gonke wokini gond gonkeyo wotosh falitwe. Gond gonkeya eetoni fayí (kes’i) gonkeya, ariyosha Itop’iyonat Eertron dagotse fa’a gonkeyo dek’osh faletwe. Dóó gonkeya eeteyirwotsi ando jenon, manon, gizon aayeyonat izeyon wotirú sheng oot’ detsts gonkewotsi. Eeshe, ash iko k’osh ashonton, btoohonton, b’maa ashonton, bdetsts sheng gonkewo bbewor bgíitsotse shengo k’umr íd’r beye baar bwotetse bí’aro nos’iilor gene’uwar shiyanaló beeyiru ash bwoto dano falituwo.

6.1 Daní k’aat’ Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A. Haniye dashon t’iints aatanotsí dambí nbabíyman nababar kaawu aaniyo aap’on imer.

1. Toho beya eto eeg ete?
2. Jiri gonkeyo (toohar bewo) ik ik keewotsn kamosh falitwe. Manotsuwere eegno?
3. Toohar beyoní jirotssh aay kis’o detsfe. Manots eeg eegno?
4. Naash ash iko k’osh ashotsnton wokin k’osh jirotsnton toohar fayalo bewosh biin bgeyit een keewots eeg eegno?
5. Dambí t’iints nbabiyantse ariyosh t’iints gond gonkeyots detsts git datswots konotsne?

6. Joots ashots eegoshe ‘shalaro gine shatefo jíre’ ett bojaaw?

B. Haniye dambí nbabiyiman nababar dashí t’iints aatotsí ara wokini koota err aap’on aaniwer.

1. Jiri gokewo wokini tooho bewo dóó gonke wokin gond gonkeye wotosh falitwe.
2. Ash iko k’osh ashonton, btoohonton, b’maa ashonton, bdetsts sheng gonkeyo bbewor bgíitsotse shengo k’umr íd’r beye baar bwotetse bí’aro nos’iilor genewar shiyanalo beeyiru ash bwoto dano falituwo.
3. Dond gonkeya eeteyirwotsi ando jenon, manon, gizon aayeyonat izeyon wotirú sheng oot’ detsts gonkewotsi.
4. Toohar beyoní jirosh aay kis’o detsfe.
5. Jirotsé fa’a ashwotswere k’osh k’osh weerwotso gonkeyosh falitúúno.

6.2 Daní K’aat’ Gita

Guut’a

Terwer Gita

1. Daniruwots, goliyotsí eeg bowotok’o guut’ets mas’afo geede’e nababar manatse íttaatsts een k’umotsí ko’íde’e guud’de’e waar k’aat’otse íttoohotssh k’aat’otse nababor.
2. Tooh bewo wokini Jiri gonkewo eeg bwoto k’aat’otse ítatsatsewo keeweyar ítsh sheeng k’umwotsi íttookí mastawashats guut’etuwok’o wosha.

3. Tooho beyi wokin jiri gonkeyi dago kamshosh wokin gondshosh falit keewotsí ik ikon guud'de'e de'e waar k'aat'otse k'aat'otse it toohotssh nababor.

Ariyosh: Aznatí etets ash een iko gali ikotse bfa'o. Ashman gal manitse beyiru

ashotsnton jam aawo manon beeraka. Ashonton fayalo manon beyi kis'o

deshaka. Galitsi ashots bokic'or angon wotere gizo ayiyo geeraka. Bnana'ots

ash nana'onton bofayewor fayeraka, Bnana'otsí ízaka. Bmaa gizwotsí jiinaka,

ash maayotsí kindrní maayo bomááfo. Ashasho bish waar korbdek'ish

boshishiyor ashotsnton bfayefo. Úshi meeyits kindr úyir ashonton jam aawo

bfayefo. Ik ik aawo úyide'e mashar bk'eewoko danaka. Manatse tuwutson

galitsi ash jamo biinat bmaa ash jamon shunakno. Biin girok keewo bbeyal aanar

s'iilakno. Bgiyi ashotsnton bunu úyakno. Aaro sha'erakno. Bi'aali ank'rere

bbeefo. Nana'ots, hank'owo asho ít galotse fa'a?

Daniru, nana'ots haniye dambí guut'ets timan nababar hanok'owo asho itgalotse bbeewo

bmaa ashotsi aatde'e aak'o bbeyiruwok'o, bdoyo aak'o bwoto guud'de'e waar k'aat'otse

ít toohotssh nababor.

6.3. Daní K'aat' Keeza

Keewa

Terwer Keeza

1. Ítgalotse ashots aak'on fayalo manon (jirí gokewon) toohat bobeyiruwok'o eeg eeg fiinotsí fiinat, aak'o ayeyat, ek'alt bobeyiruwok'o bomaa ashotsí aatde'e waar k'aat'otse keewuwer
2. tooho bewo kamiyit keewots eeg eeg keewuwer
3. Ítgali ashots dagotse beyiru tooho beye beewo aak'o bwotok'o keewuwer.
4. Haniye dambon t'iintsman kon jinge bwoto keewuwer.

6.4 Daní K'aat' Awuda

Nooní Jawa

Goliyotsí

Goliyotsi etoni shuuts shinats wekin shuutsats waar s'eenmatsikeewotse shuutsman eeg bí'aronat aawuk'o bbewotok'o kiitsiru aap'oni. Goli eteyi shuutso aawuk'o bwottsok'o bokiitsiruwosha.

Ariyosha Aak'a, bira, nas'a, c'ic'a, s'aada, s'k's'k'a, genza, k'awuna - - - nat aretsotsna.

1. Dambí ariyanots weeron k'osh k'osh goliyotsí guud'de'er waar keewuwer.

2. Goliyotsi detsts s'een matsí keewo feende'e biitse goliyotsi galide'e bogoliyiru shúútso galde'e kiitswer.

A. *Haniye dashí timanitse golotsi faac'de'e boshíro sereror.*

Daatsn shawatl k'aat'otse daniru nan'a. Bíwere danatse ayidek' wodma. K'aat'otse bdanor nibnde'ení bín daníyíruwo bk'ebfo. Daníyíruwotsuwere bín ayí boshunfo. Ímets maa fiinwotsí shengshní bfiinefo. Na'an bí'aro genzt c'iic'a. bíshiiitso gawuna, btahíru kito k'awunt bí'aro nas'a, bkariru shulawulo aron aak'a, bkariru c'aamo btaawo 42 wotat búúda.

B. Haniye dashon t'iints s'een matsí keewotsitse boshirots sererets aap'otssh ik naarí biitso s'een matsi keewuman k'umok'on imer.

1. Moc'ír **karetsk'o** baarí. Manatse tuwutson jawets jamo biin maatsdek'osha b'geefo.

Bishirots sererets aap'anton ik naarí biits detstso haniye dashtsanotsitse aawune?

- A. Shengí B. Gondí C. Aak'í D. Siza bí'ar

2. Aat iklatse bishirots sererets aap'man keeweyi k'aat'otsitse eebí etefo?

- A. Shúútsa B. Tipa C. Goli D. Tip golí

3. Aber mooc'ok'o taho tahadek' waare. **S'eenmatsi keewanitse shúúts goliyiruwo aawune?**

- A. taha B. mooc'ok'o C. tahadek're D. Aber

4. Aat keezlatsí s'een matsi keewotse s'eenmatsi keewu doonzo aawune?

- A. Taha B. waare C. Aber D. tahadek're

5. Aznat tahiru shem gaabíyo **t'ud'í duupok'oyi** bí'ar. Bishirots sererets aap'anton ik naarí biits detstso haniye dashtsanotsitse aawune?

A. aak'a B. nas'a C. bíra D. búúda

6. Kana err kankana etewor daaza err eebí ete?

A. daazwotsi B. Daazotsi C. Daazdaaza D. Daaz na'a

7. Jawets na' o eed'o **ííd'ok'oyi**. Bishirots sererets aap'anton ik naarí biits detstso haniye dashtsanotsitse aawune?

A. Genza B. k'awuna C. k'uura D. moshoshla

8. Bori maatsu **bkayintoní** es'i abates bkaashir. Bishirots sererets aap'anton ik naarí biits detstso haniye dashtsanotsitse aawune?

A. Bnihintoni B. bkenintoni C. bi'eshuwuntoni D. bmishttoni

9. Haniye dashí s'eenmatsi keewotsitse kaatsdek' guut'etso aawune?

A. Na'o dan dano dani mook amre.

B. Na'o amre mook dan dano.

C. Na'o mook dan amre dano.

D. Mook na'o dan dano amre.

10. Haniye dashon t'iints s'een matsi keewanotsitse **wosh beshiyi** s'een matsi keewo aawune?

A. Moc'ir oots dani moowaara.

B. Moc'ir yaats dani mook nweyish.

C. Yaats dani mook wetuwi M'oc'ir?

D. Ake! Moc'ir aawure nwa?

Daniru nana'ots, haniye dambí aatanotsí ít fine okon k'osh s'een matsí keewots guud'de'e biitse goliyotssnat bogoliyiroru shúútsotsn kiitswer.

Terwer Uutsa

Haniye dashon jandotse t'iints toho beye wokini jirí gonkeye kamshit keewots aawotsi bwoto guut'etso nababar 'ara' wokini 'koota'err c'iran (✓) boshinats p'ís'or.

Taawa	Aatwotsi	Ara	Koota
1	Gali ikotse ash iko bt'ut'or biin gizo wokini angon ayiyo ashots dago kamshituwe.		
2	Úyir mashár ash c'aasho ashwots dagots kaamo dooratse.		
3.	Ash iko b'na'a iko amr ash na'a k'osh nayiralo bc'aashor, btogor na'aman íízk'ayi jeejo geyituwe.		
4	Naash ash iko gal ikotse ashotsi bjiitsituwok'o biish naashmo imewor ashotsi bshunok'o k'alide'e angon kewe wokini jiisho falatse.		
5	Ik galitsi ash uunuwotsnton maneyar manon wokini jiri gonkewon beyewosh bna'o iizde'e, b'gizo korde'e, k'osh gond kamotsn ok k'ayi bewo geyituwe.		
6	Toho bewosh wokini jiri gonkewo gal ikotse beyiru ash jamotsnton jebo keyer beyiru kic'o keeweyar kic'man biishr shinomndish eeg eeg fiinotsi fiinetuwok'o k'aniyo wokini shiyewo boon geyituwe.		
7	Jamon gali ikotse ashwots dago kaamshitu keewots aalno.		
8	Gal ikonts beyiru ashots bo'atsatse mangewo bodago kaamshituwe.		
9	Giyoki ash iko giz úúmp'o ashwots dago kaamshituwe.		

10	Giyoke gizo gushar gush aaniyik'azo jiri gonkeyi wokini toho beyi dago kaamshituwe.		
----	---	--	--

Eeshe daniru nana'ots , haniye dambí jandan ít s'eentse okon toho beyi dago kaamshitu keewots ít ind nihotsí aatde'e guud'de'e waar k'aat'otse ít tohotssh nababor.

7. K'OT'OK SHAWATA

Haniye dashi nbabiyan nababeftse shino shini t'iints aatanotsi aap'on aaniyo imer.

1. Doya eto eega ete?
2. It gaalotse doyi gonda etefwots aawotsne?
3. Doyi gondo ashats bdowet kic'o eebi?

Gond Doya

Doya eetoni keew iko wekanmo fin iko jam aawo fino wekin tewrero b'ootora doyiman dants asho kewman aalo jeen wotar jino falatse. Doyi gondoni, ashwots danfets wotere bodanawo wori k'awnosh botoko gene'ushosh eer fino botewreri ookon eed'iyoo bomawfetso bon kic'it keewotsi k'eto, uushonat fino wotosh falitwe.

Doyi gondon deshets ashoni bfiino sheengsh fiinosh falatse. Manatse tuwtson ashonton bdetsts gonkeyo sheeng woto falatse. Gond doyets ashoni sheengo k'umaka, fiineraka, beraka. Jamon bshinomande t'alwa bako shan kewo bish be'eraka.

Doyi gonda eeteyirwotswe uuyir maasha, c'ati k'eta, sujar s'uyiya, k'alw getsa, ayi matsonton gonkeyonat artswotsna. Mashit uushwotsi jam aawo ayide'e uushewora jam aawo mashefe sha'arni geyetsi shuutsar mashetsi shuutsar ash jamoke nokewo dek'eyo bt'ut'et. Maniye okona ando uushwotsitse fa'a alkoliya eetets kewoni no'atso mawide'e k'osh k'osh shodwotssh bi'imet. C'ati k'etonwe uushoniye muk'eraw weeron and woron jawetswotsnat baarwotsh bofino weeron bofinerawok'o woshit ashonton bodetsts gonkeyo kamshr, bosheng aronat bosheng gaashon gondshr jirotshe dek'eyo bot'ut'etwok'o bk'alit.

Ashwots doyi gondon bodeshetwok'o woshit kewwotsi, towat bonton nojiniru tohwotsna, nogaalotse nobek'iru gond doyets ashwotsnat andi war arosh wosheyiru kewwotsi. Wotowa

bakóna nogáálotse fa'a kew jamwotsi shengok'o dek'oniye gond wottsotsnat sheng wotts doyiwotsi galde'e danr shengwotsi de'e gondwotsi k'azo non geyitwe.

Ar- 3 C'ati k'etiruwots

7.1 Daní k'aat' Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

B. Haniye dashon t'iints aatanotsí dambí nbabíyman nababar kaawu aaniyo aap'on imer.

1. Doyi gonda eto eeb?

2. Ashats doyi gond dowetuw keewots eeg eegno?
3. Doyi gondon deshets ashoni bfino shengsh finosh falatse. Manatse tuwtson ashonton bdetsts gonkeyo shengemo gonde?
4. Doyi gondets ashots doyi gondman aak'owe bofinefo?
5. Ashwots doyi gondon bodeshetwok'o woshit weerots eeg eegno?

C. Haniye dambí nbabiyiman nababar dashí t'iints aatwotsí ara wokin koota err aap'on aaniwer.

1. Gálotse beek keew jamwotsi shengok'o dek'oniye gond wottsotsnat sheng wotts doyiwotsi galde'e danr shengwotsi de'e gondwotsi k'azo noon geyiratse.
2. Uushwotsi jam aawo ayide'e uushewora jam aawo mashefe sha'arni geyetsi shúútsar mashetsi shúútsar ash jamoke nokewo dek'eyo t'ut'etuwe.
3. Gond doyets ashoni shengo k'umaka, fineraka, kashar beraka.
4. Uushwotsitse beek 'alkoliya' eetets keewoni no'úshal no'atso mawide'e k'osh k'osh shodwotssh noon imetuwe.
5. C'ati k'etonwe uushoniye muk'eraw weeron and woron jawetswotsnat baarwotsn bofiino weeron bofiinerawok'o wosht ashonton bodetsts gonkeyo kamshr, bosheng aronat bosheng gaashon gondshr jirotsé dek'eyo bot'ut'etwok'o k'alituwe.
6. Doyi shenga eeteyirwotsi uuyir maasha, c'ati k'eta, sujar s'uyiya, k'alw getsa, ayi matsonton gonkeyona.

7.2. Daní K'aat' Gita

Guut'a

1. Nana'ots ígaloke gond doyotsí itatse itbazyit weerotsí itind-nihotsí aatde'e
manotsí guud'de'e it wee okon k'aat'otse íttoohotssh nababor.
2. Gond doyi dowetuw keewotsí mas'afi moowots amr mas'afmanatse gede'e
itdabtaratse
3. guud'de'e waar k'aat'otse it toohotssh git git borr it atsatsewo itfiintsman
s'iileyar it ete okon k'aat'otse nababor.
4. Doyi gondo gaalitse manon beyiru ashwotsats bdowetuw kic'o guud'de'e
waar k'aat'otse nababor
5. Gond doyi dowiru k'osh k'osh keewotsi worak'atats guud'de'e manotsatse
nana'ots it astsatsewo keewewer.
6. Ítmeeyitse wokini itgalotse doyi gondets ashots bobeyal aak'al doyi gondman
bowatse bobazetuwok'o aatr bokeewe okon bokeewutsman 2-3 timo guud'er.

7.3 Daní K'aat' Keeza

Noonon Keewa

Terwer keeza

I. Haniye dashi t'iints keewan guud'de'er keewuwer.

1. Daniru nana'ots, gond doyosh ash betsitu wokini imetuw keewots eeg eeg bowotok'o
gawo de'e ik ikon keewuwer.

2. Gond doyotsatse ar keewotsnat boosh arets keewotsi keewuwer.

3. Daniru nana'ots, moosheyi jiisho korde'e aak'o it mooshetuwok'o ik sheengsh keewewer.

Moosheyi weerotsi

Gaare -1 Bgaarewots bogaatsiru keewman eeg bwoto tur bkeewit.

Gaare -2 Bogaarewots bogaatsiru keewman eeg bwoto tur bkeewit.

Gaare -1 Gare manitse beyiru ashots (daniruwots) tur bgaatsiru keewman eegosh
bwotok'o niyir niyiron bokeewit.

Gaare -2 Garemanitse beyiru ashots (daniruwots) tur bogaatsiru keewman eegosh
bwok'ok'o niyir niyiron bokeewit.

Gaare -1 Gaaremanitse jishiru iko tuwurə k'osh manotsi da'osh wotit keewotsi keewr
mosh man bguupe.

Gaare -2 Gaaremanitse jishiru iko tuwur k'osh manotsi da'osh wotit keewotsi keewr
mooshman bguupe.

Mooshewor kordek'et mooshiyi weerotsi

- Garewoyotsi jíshiruwo geyituwe. Jiishiruman fiinotsuwe:
 - Sayit k'oroora
 - K'ebiruwots bodimbrerawok'o k'oroora
 - Bgarewotse beyiruwots boniyiro korde'e ik ikon bokeewituwok'o k'ala.
 - Kindonat guupo ímetuwe.
- Daniru nana'ots mooshiyit danitooko de'er k'aat'ots it atsatsewo git gaarewosh kayiyir ik gaarewo wotituwe bo'ere k'osh garewots aani woteratse er mooshewer. Daniyiruwo manor eenashok'o wekin maniyiruwok'o wotituwe. Garemananitse daniru ik iko gareman jishituwotsi wotar eeg bogaatsiruwok'o keewituwe. Maniye ikon gaaremanots ik ikon mooshewer. Bomooshewor iko bkeewtso aaní keew bwoteftse btookon andr keewo (aap'o) gawde'e guufer. Jam garewotse beyiruwots

bomoosheye okon gareman jííshiruwotse beyiruwots bomoosheye okon gareman jííshiruwots tuwur boguupetuwok’o k’ala. Maniye okon daniyuruwo bdetsts keewo bbeyal keewr dá’atsots awotsí bowoto daniyir mooshman guupetuwe.

7.4 Daní K’aat’ Awuda

Nooní Jawa

A. Haniye dashí aatotsí shengsh jíisho korde’e aaniyo imer.

1. Dashí aap’anotsitse aawune k’aaro bgenzor k’osh biitso noosh im falituwo?
A. Kétsa B. k’otsa C. k’ora D. motsa
2. Haniye dashí aap’otsitse aawune k’aaro bkup’or wokini toniyo bdetSOR k’osh biits noosh imetuwo? A. bena B. ama C. k’ook’a D. kana
3. Azo daní moowok_____ ett amre.
A. kaasha B. kasha C. kesha D. kusha
4. Moc’ir oots tkeewuts keewo.....
A. gawdek’ra B. gewudek’ra C. gaawudek’ra D. geewudek’ra
5. Daatsn daní maa **jíisho** falfe. Bshirots sererets aap’manton ik naarí biits detsts aap’o aawune? A. K’eezo B. bad’iyo C. fayó D. máánzo
6. Azo gawiyo amt daaz aak’ iko kewudek’ waare. S’een matsi keewanitse shúúts goliyuruwo aawune?
A. gawiyo B. aak’ C. kewere D. iko

B. Haniye dashí t’iints s’een matsí keewanotsitse shúúts **goliyotsí** faac’de’e aaniwer.

1. Na’a genzo daní maa bí’amir.
2. Azo shiitson gawun jawets asha.

3. Jiik' k'uur ash iko gawiya bí'amir.
4. Nana'ots bodaniru k'aat'í gitso kiima.
5. Baar na'u ayidek' shengí.

Jagiya

C. Haniye dashon “A” shirotse t’iints aap’otsí “B” shirotse t’iints bobiitson gonkeraw aap’anotsnton jagiwer.

“A”

1. Daatsa
2. Ama
3. Dek’a
4. K’aak’a
5. Joosha
6. Ít’a
7. Maac’a
8. Datsa
9. Káára
10. Genza

“B”

- A. K’aawa
- B. Wora
- C. T’uut’a
- D. waa
- E. Ima
- F. Gene’ua
- G. shiyana
- H. Jiik’a
- I. Dara
- J. T’awasha
- K. K’awuna

K'OT'OK SHMTA

Haniye dashi nbaŋiyan nababeftse shino shini t'iints aatanotsi aap'on aaniyo imer.

1. Giní asha eto eeg ete?
2. Giní ashots bodatsosh eebí bok'alí ?

GINÍ ASHA (Kes'í asha)

Giní asha eto ashots bogewor bo'ind meyítsi buutsok'o boshuntsok'o k'awude'e bomeetk, bo'úshetk wokini boshit'or bok'azet keewali. Bshúútsan bkeewiruruwok'on (bkítsíruwok'on) giní asho, taa tí'aal kup' taane, wodm taane err k'oshots biin baabde'e bosha'ítuwok'o k'um bwoteftse giní ash wooto bgeyituwo bdatso shunr bdats daaro kotiyir bdatsatse gond gino wokini kaaro btuwor korr dats k'eeza. Han no'etor aak'o, kaawo, domo, jaaro nodatso alar kewar datsmanatse beyiru aze gaalwotsí boshunok'o k'alosh bo'etor kaarar man baziyr bdats daar kotiya. Gereero, jaawo, duubo duubo giní ash wotosh falit keewu bowoteftse giní ashí niibo bjadetuwok'o, nibon bkup'ítuwok'o, bsharawok'o, maac'o kup'ar dats k'eeziru naasho wodm nugush bwot kitsit keewuno. Giní ash iko dats (k'or) ikatse bbewor datsmanatse beyiru ash jamo sharr nugusho bshulawulo, maatsots bofaaro kishosh bok'awntfo. Na'o, gano, maatso, nugusho biish botuk'malituwok'o bín íík'ok'o bok'onituwok'o woshit asha. Ik k'ormanatse wokini c'ik'manatse beyiru ashots k'eeyi mito, nemo, ereero, doyo, kishir manotsn bodek'etuwok'o k'alit asha. Giní asha eteyiru shúútsanuwere bo'aron naash bowotok'o mangíde'e kitsit keewa. Dats iko giní ashalo eeno falatse. Han no'etor dats iko kaaralo jam aawo beeratse. K'osh datsatsí asho iko dats ikats waar biyatse daatseyiru aze gaalotsí de'e bkís'o keshosh falituwe. Aze gaalotsí tíkne err kotetuw asho bí'alal, k'oshoke

waats jam asho bníbí shunok’o bkis’o kesho bfalituwotse aze gaalmanots datsmanatse t’afri datsmanats tuguro bobetsít. Hank’o bwotor datsmanatse joots shin beyat beets ashots bomeetuwo, bo’úshetuwo, botahituwo, bok’etuwoke t’uud’r tuguro bon bdeshawok’o wosh falit asha. Hank’o ashwots joots noborotse fa’ano btesh. Boowere: Wolde mariyam Bese Ituwu, K’anya Morkana, Fita woorarí Bayero Bultna (Aba Gidimna),nat k’osh k’oshwotsn nodatsí daaro kotiyit notooki noono, nonemo, nok’eyi mito bt’afawok’o kotit bodatso ayidek’ shunt beek ashno. Man boteshor asha boosh bolo geetsfo, bogíno kurefo, Maatse nugusho bogurbats dihirní bok’onfo. Eeshe, noowere shinomandish nodatso shunr, nodatsí daaro kotiyir, nonoono, nonemo, notero kotiyir bewon noon geyituwe. Nana’ots hank’o gini ashots andí wooran it galotse fa’ano?

8.1 Daní k’aat’ Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A.Haniye dashi aatanotsi koota wokini ara err aap’on aaniwer.

1. Gíní asha eto taa tí’aal kup’ taane, wodm taane err k’oshots biin baabde’e
bosha’ítuwok’o k’umet asha.
2. Gíní asha eto ik k’ormanatse wokini c’ik’manatse beyiru ashots k’eeyi mito, nemo, ereero,
doyo, kishir manotsn bodek’etuwoke’o k’alit asha.
3. Noborí naarotse gini asha etefwots aalno.
4. Gíní ash iko dats (k’or) ikatse bbewor datsmanatse beyiru ash jamo nugusho
bshulawulo, maatsots bofaaro bokishituwoke’o k’al falitu ash.
5. Noowere shinomandish nodatso shunr, nodatsí daaro kotiyir, nonoono, nonemo, notero
kotiyir bewon noon geyiratse.
6. Aze gaalotsí tíkne err kotetuw asho bí’alal, k’oshoke waats jam asho bníbí shunok’o bkis’o

kesho bfalituno.

7. Dats iko gíní ashalo eeno falatse.

8. Aak’o, kaawo, domo, jaaro nodatso alar kewar datsmanatse beyiru aze galotsí

boshunok’o k’alosh bo’etor kaarar man baziyr bdats daar kotiya geyituwe.

B. Haniye dashon t’iints aatanotsí dambí nbabiyiman nababar kaawu aaniyo aap’on imer.

1. Giní asho k’osh ashonyere bk’oshefo aak’oneya?
2. Nbabiyimanits t’iints Borí giní ashwots konotsne?
3. Gúúr ikotse gini ash iko bí’alar gúúrmanats weet kic’o eebí?
4. Giní ashí niibo bjadetuwok’o, bdats bshunetuwok’o, nibon bkup’ítuwok’o, bsharawok’o, maac’o kup’ar btooki datso bk’eezituwok’o woshit keewots eegno?
5. Nodatsí daaro kotiyonok’azal tuguro noon detsosh falituwe. Han woto bfalít aak’alde’eniya?

Daní K’aat’Gita

Guut’a

Terwer Gita

I. Haniye dashi aatanotsitse iko de’er ít maa ashotsí wokini galitsi ashotsi aatde’e bo’imetuw k’umo guud’de’e waar k’aat’otse ít tohotssh aap’on keewuwer. Daniyiruwon nana’otssh han bofiinituwok’o bo’ango kup’iwu.

1. Ikdatsatse giní asho aak’alde’eniya woto fale?
2. T’iimb t’iimbon wokini duub duubon danets ash iko datsmanatse giní ash woto falituwa?

nana'ots ítgaltse gíni asho (kes'i asho) bbeyal bo'ind-niho aatde'e bo'imetuw k'umo guud'de'e wokini guut'ets mas'afatse nababde'e waar k'aat'otse it toohotssh nababor. Ítguut'or k'op'í jifuwotsí sheengsh korde'e turur shine shuutso korde'e guud'er.

Aron Beek keewonat Nib K'uma (Azde'e Guut'a)

A. Aron Beek Keew

Aron beek keew guut'a eto keewu iko wikini ik jago koot bwoterawo ar wotts k'osh ash íkí tarikiyo, btookí tarikiyo ar bwotok'on korde'e awur, eegor bwotok'o aawu aawon fiineyiru fiinotsí, kes' iko aawur bwotok'o bewokonat aawon beezde'e guut'et weera. Han etewor keewu iko eeg jangon bwotok'o, man jangon t'uup'ts keewo, shengsh guud'de'e beeza eta.

MASTAWASHIY 1

Btookí Tarikiyo Guut'ewor

- ❖ Ar beek keew guut'í weeran btookí tarikiyo guut'ewor shuwets bewoko, shuwets aawo, duuro guut'o geyituwe.
- ❖ Aak'o bo'eentsok'o guut'o geyituwe.
- ❖ Bodaní maa shiro keewo wokini guut'a,
- ❖ Bofiints een fiinobbeyal, bodatsosh, bo'ashosh, bok'alts wokini bofiints fiin shengo bbeyal boshíne shuutso matsde'e (korde'e) guut'a.
- ❖ Botarikiyiman boguut'or ketide'e shengsh k'oshtssh keton bodanetuwok'o wosha.

MASTAWASHIY- 2

K'osh Ash Tarikiyo Guut'ewor

- ❖ K'osh ashí tarikiyo guut'osh nogewor, haniye shiní ashman tarikiyi guut'ets mas'afo bbeyal shin shino gayar nababo geyituwe.
- ❖ Haniye shin ashman bewo, k'ewo dants ashotsí aatr bo'imetuw ar keewotsí ko'iyo geyituwe.
- ❖ Boko'itsí k'umotsí wokini keewotsí boshine-shuutson matsde'e guud'de'e beeza.
 - Ashman bshuwe bewoko, duuro, ashman k'irk bwotal bk'írí duuro ,
 - Aak'o bí'eentsok'o,
 - Bdaní maa shiro (Dankemo, jaakkeemo, goshkemo, bfiino eeg bwoto),
 - Btookosh, bí'ashosh, bdatsosh, bfiints (bk'alts) sheng fiinoaatr shengsh guut'a
 - Een bfiints (bk'alts) keewo bbeyal guut'a,
 - Ashman kashon bbeyal shino mandish eeg wotosh, eeg fiin fiinosh bgetsok'o guud'r tarikiman guupo geyituwe.
- ❖ Ashman tarikiyiman shengsh k'oshtsh bgalituwok'on ketide'e guudde'e t'iints geyituwe.
- ❖ Ashman k'umo (masrejiyo) imts ashotsshúitso tarikiyiman s'uuwats guut'o geyituwe.

TERWER KEEZA

1. **Haniye dambon t'iints btookí tarikiyi wotere k'osh ash tarikiy guut'í jiishotsí shoyide'e ít shunts ash tarikiyo guud'de'e waar k'aat'otse it toohotssh nababor. Err k'osh daniru nana'ots bok'ebe okon guut'tso asho bshelts keewo wokini geyirawu bdabts keewo bbeyal botookí k'umo imno.**

Ariyosh: *Azo Dilawi etets ash iko 1970 worí woton Itop'iyi taawok'ona bshuwe.*

Bshuweyokí datso Baben k'orotse daatseyiru c'ik' Matitsna. Bi'ind nihots

*goshu gosht k'eyekno. Bshuwetsi shawat natona dani moowo bkind. Ikal dani
maa shiratse tuwut shmtl dani maa k'aat'i shirats bborfetso Baben ikl shiri dani
mooke isht bi'ete okon keez natosh dan dano k'ut't aani maniye hak jeed'ilonat
tatsl dani maa k'aat'i shiron aani Babenn eekt awud naatosh Adisabababi
yuniberestiyon dant daniyon bdeere btesh. Maniye okon 25 natosh Itop'iyotse ayi
k'ori dani moowotsoke sha'at daniyit bi'ete hak danerawu keewon tuwutson aatse
bak'etso amt biin bt'aft bi'oor.*

Haniye dashon t'iints nbabiyan ariyo dek'o falituwut.

Aa'u Tesfahun Kilu Bee Tarikiyoni

Aa'u Tesfahun Kilu Baben k'orots Azem C'ik'otse beyiru Eeshu eteyiru galutse b'nih abab Kilu Bagans'emat bi'ind eyay Wek'ete destatse Itop'iy Taawok'on **1965** durona b'shuwe. Aa'u Tesfahun Kilu b'nato dan moosh b'borfetso konnor etts c'ik'otse beyirue Ityop'yi nana'otsk'o miinzo, eeyishonat mereron jiintn b'een. B'nato dan moosh b'bodtsok'on Itop'iy Taawok'on **1971** duron Baben ikl shir dan moots kindt b'dano shoyok b'befere dan maaman ikl shir s'een sykliyo mandan b'eentsotse b'ind mits beedek' mish k'etso mafetst kic'alo b'ikl shir dan **1979 dur** ishosh falre. Maniher okon wormanor baben k'orotse gitl shir dan moo b'altsotse **1980 dur** Chagni eteyiru kitu mand amt awud natosh sheengshdek' b'daeokon **1984 dur** taawok'on b'gitl shir dano ishosh falre.

Wotwa bakona b'worman **IHADGyo** datsu alesh b'tuuwts woronat datsutse s'eenon jaamo/seelamiyo b'altsonat kiim dur b'wottsotse b'kotiruwonat keezl shir moots bin kindisht oot'o wokin k'awuntso datsatse b'tesh. Man b'wottsotse galomandan k'azanat b'ind nihotsi goshon dabi/ aayiyi fiino fiino b'tuwu. Eeshe b'dano dhit b'ane'okon anihere shin b'shunfonat b'gawiru borni duubo bitsnowere b't'iimbi kaashon/duubon ash ankatotsoke danewonat shuunewon datso falre. Hank'o huneton b'k'eyi mito gfiniyok b'befetst hambets b'na'i ind wottsu adade Malkitu Babili **1985 dur** matsosh dek't bok'eyi mito jiisho botuwu. Wotuwa bakona manor b'maa ash

ashots dagotse aazets ikwotk'azon tuuwutsatse aa'u Tesfahun níbo k'uunt b'shin dano mand aanit dan goowo geedek' **1987 Dur** Adis Abab Jam Nersiyots dan moots kindt keez natosh b'danokon **1989 Dur** Nersi fiinon Diplomon derere. Aa'u Tesfahun diplom shiron Nersiyon b'dano b'ishe okon b'shuuwets datsomand aanat Wombernát Baben k'orotse b'dants fiin danon b'ash ashosh k'aloimt sheeng shúútso dek'o falre. Wormanoro ankat borni nemotsitsnat tooho beyi aawots b'shuunts borni t'iimbo kasht aankat ashotsoke shuunewo datst befets **1993 dur** Benshangule Gumzi Mengsto bísh b'imts dan goowo k'aleyat **Gonder Universitiyots** kindt keez natosh b'dane okon **1995 dur** shin dgriyon derewosh falre. B'dgrimano b'detse okon b'shuuwots datsumand aanat Baben k'ori jeen koti maa keez natonat shrt shashosh jiisht b'ash ashosh oot'ets k'alo imre.

Baben k'ori jeen kot maa nasho wotat finefets keezl worosh b'datsts dan goowon k'aleyat gitl shir dgriyon **2000 dur** jeen kot fiinots shoyonat k'orori fiin naaron derere. Aa'u Tesfahun Kilu b'gitl shir dgriyo b'ishtsok'on keez natosh Benishangul Gumzi Guur mengsti **HIV/Aidsi** Tep'onat sezi guur moo jiishruwo wotat guurmanits beyiru ash ashosh k'alo imre. Maniyere okono k'osh k'osh mengstkonaat mengstk woterawu drjitwotsits k'at'ereyat k'alo imtsonat andor bwotiyal k'al imok beyiru asha aa'u Tesfahun. Jamona aa'u Tesfahun Kilu borni nemosh, b'nooni eenshosh wotere kon b'wotosh een beeweko imk b'wottotse b'fiints fiinotsi dúr doots teknolojiyon k'aleyat ash ash waazats betso b'mawiyalor aankat worotsitse k'osh k'osh t'iimb garotsi, jaawotsnat k'afoon kaasht ash ash waazats betso falre shinomandor b'wotiyal b'detsts bori nemi kaashmanotsi bítsnowere t'iimbi kasho dúr doots teknoloji k'ac'otsn k'aleyat ash ashosh gawintsde'e t'iitsituwe et koteyiruwe. Han noetora aa'u Tesfahun kasht ash asho b'gene'uwi t'iimb kashonat jaw mec'ron b'woteftse k'osh bori nemi duubotsitsnor ariyosh bori bambi duubonor b'wotiyal b'detsts dano, asho b'took nemo eenshosh b'tuuwituwok'o b'woshiru **ayieto** udetkbar b'woterawo k'osh bewoko imetka.

Aa'u Tesfahun Kilu keez matsnana'otsnat ik n'gushna'o jamon awud nana'ots niho b'wotor b'dants borni nemi kaashotsnat duubon b'nana'otssh daniwosh b'woshiru ayieto udetka. Eshna and woran aa'u Tesfahun Benishangul Gumzi Guur jeen kot birowotse fiin danon k'alo imoka b'fa'o.

B. ARIDE'E (Azde'e) Guut'a

Aride'e guut'a eto ar woteraw keewo wotowa baak ash na'a jaamo kaasho datsatse befets eeg bofiiniruwok'o, eeg bok'aliruwok'o bo'atsatse shunewo, shit'ewo, k'iro, t'afu, t'uut'o, detso (gaalo), nemo, sheng beewo, gond bewo ar bwoterawo aride'e kitso wokini beshiwosh falet g'uut'i naara. Man g'uut'ewor guut'i k'umo shatiyik, gene'uyik, miis'iyik, shiyaniyik wotat nbabiyimanitse keewiru ashots bewo falituwe.

Yootsa 1950 wori woton Baben shutsotse maatse kenih sheet'ots bofa'o btesh. Maatsu shúutso Ebot'i etefo. Keniho shúútsnmo Edotsi etefo. Boowere git nugush nana'otsnat ik maats na'un detsfno. Nugush nana'otsitse eenfo Bad'asi bwotor muk'efonmo Bahi etefo. Maats na'u shúútsonmo Edetsi etefo. Bobeyiru galmanoke gaaletsonat tugures ashots taro fa'e btesh. Gaari aawu ikots amniye ash mayo máár gaari aawan nojineti et keewebodek'. Bokeeweyor "shino gaaletsi tarots amr máár ando tuguretsi tarots no'ameti" bo'et. Gaaletsoniye hambets gaari aawan máár uyir duubrone bjineti et gaalitsi tarots bo'am. Ar bo'etok'o gaaletsi tarots bo'ame asho aali, ere máádek' k'azbokesh. Aani muk'i tesht niho dek't "ando tuguretsi tarots amone" bi'ere, maatsu dek'at "Oona! Tuguretso andewar bgofutse bgini p'it' p'it'i dek'niye bbeeyiri amk'ayone" bi'et. Ere bkeniyi dek't "Hambets gaari aawaneya móó úsho k'aztniya taro boweyiri etniyamo eebinkeewiri" bi'et. "Eeshe itshunere sha'iyate amone" bi'ere amt maayotsi shiid' et bokindtsok'on kenih gini basharon koshk're. Wos' taroniye k'azbokesh hak ikok ko'ebodek'. Ere nihiman dek't tnana'otso tk'iriyal awk'o erniyaít eepeti et bi'aate "Boobe jang katsfe abaabu k'irituwa" bo'et. Bmaatsu bi'ate dek'at "K'oole s'een k'eho k'ook'o Mandan k'oole s'een aatso sheetso Mandan shak aayir taash kayi kabituwa ene amk'aye ti'etfere ni'ami" bi'et btesh.

Terwer Awuda

Eeshe, daniruwots haniye dambí guut'ets nbabiyán nababar biitse keewiru ashots konotsi bowoto, eegor keewan bwotok'o, ewuke keewan bwotok'o, nbabiyi k'umo wokini beshiyosh bgets k'umo eeg bwoto nana'ots keewuwer.

8.3 Daní K'aat' Keeza

Keewa

Terwer Uutsa

Nana'otsí, itgalotse hanko'wo asho ífind nihotsí wokini k'osh asho aatde'e waar k'aat'otse it toohotssh keewuwer.

8.4 Daní K'aat' Awuda

Nooní Jawa

Terwera 1

A. Haniye dashí boshine shuuts korawu s'een matsí keewanotsi katsde'e s'een matsí keewo guud'er.

1. Daní moowoke kiiitso geyituwe. Nana'ots doy shengo

2. Daníru nana'ots biitso ikn shiyeyar boon daniyiruwotsnton kic'o bbeewor geyituwe.

3. Abo kewere oots Bolo

4. Edets fokots taha amra. masho

5. Siisatse kasha nana'ots bokaashir

6. K'aat'otse nana'ots bok'ebir boon daniyiruwoni

7. Adil íto oots betsh. kiyira

8. Taa daní yats waaratse mook

9. Baanash tiisha moowo

10. Edets muk'uw mish Baanash Azo maatsuni

B. Haniye dashon s'een matsí keewotse boshirots sererets aap'otssh ik naari biitso imer.

1. Moc'iir eed'o **fayok'ovi**.

2. Gaashets bi'aro **duk'sok'ovi**.

3. **Took fen** asho k'obiyo geddek' waare.

4. Guutsí ayidek' k'aak'o bdeshe **shoolutsere**.

5. Na'o siisatse **t'it'ok'owa** bwos'ír.

6. Aber **t'ud'idupok'o** shemí gaabíya btahír.

7. Edets **maac' t'eb** na'í.

8. Baar na'u aron **s'us'ok'ovi**. Manatse tuwutson jawets jamo bin ayiní boshunfo.

9. Gawiyetsnat shaanetsn **maac'í uwa** bokeewyir.

10. Doman mish móóke **girazok'owí**.

C. Haniye dashi aatonotssh ari aaniyi wotts fideliyu faac'de'e aaniwer

1. Haniye dashtsanotsí shúúts wottso aawune?

- A. bira B. genza C. maa D. kááwa

2. Haniye dashon t'iints s'een matsí keewanotsitse sheng doyi wottso aawune?

- A. Ind-nihí mangiyo shenga. B. Maa gizo ko'iyi k'aza.
C. Dani mooke teeshr ama. D. Ind-nihosh aats kitk'aza.

3. Shúúts wottso aawune?

- A. Bamba B. asha C. mita D. Minza E. jamo aaniya

4. Haniye dashi s'eenmatsi keewanotsitse katsdek' guut'etso aawune?

- A. Moc'ir Guutsi joobituwa oots. B. Ake! Dom daomo s'uwutsere.
C. Kone nee. D. Oots awush butstre?

5. T'iints aap'anotsitse goliyots aawotsne?

- A. C'ic'a B. aak'a C. kana D. "C" okon jamo aaniya

9. K'OT'OK JEED'IYA

Haniye dashi nbabiyan nababefitse shíno shíní t'iints aatanotsi aap'on aaniyo imer.

Aata: 1. Besh shoodo eebí?

2. Shoodots ik ashoke k'osh ashok eeg eeg weeroneya bobeshfo?

3. Ik ashoke k'osh ashok beshf shoodots eeg eegno?

BESH SHOODOTSI

Besh shooda eto ik ashatse tuwut k'osh ashats beshiru shood naar wotat shoodanots ashats bobesh weero shoodots bok'osh k'oshok' k'osh k'osh weerona. Shoodmanotsuwere ayi naarno. Shoodmanots ash kashats, ash beyats, ash k'eyi mitats, datsats, ashí fiinats, gizwotsats gond keewu betsit keewuno. Han no'etor, ash iko shoodmanotsitse ikon bdeshayal, bin bkashit ato bkewituw gizo bt'ut'al shoodmnn k'irosh falituwe. Shoodmann bk'iror b'na'o, b'gizo, bmaatso, b'maa ash jamo kic'ats dihibowtsit. K'íirit Ashman b'kash

báárosh bwoteftse bí'ashosh, bdatsho woteraniye bí'oorit. Manatse tuwutson datsu bi'eenak'atse ik nihiro jiik'omand b oorit.

Shoodwots ik ashoke k'oshok bobeshiru weerwots ayino. Bobeshiru weeronuwere kash woshon, (jongon), aatson, sheeshi weero gaawon, gonkewon (gaawon wokini s'atson gonkewon), Boodítso shunetsok k'ot'on (shunets bewokok s'keer siz shiyon), gankad' fiinon, b'tookí atsí s'ayin kotk'azon, galí s'ayin kotk'azona. Kash wosho wokini jongon beshef shood naarotsitse muk'ots: dumkano, joft'í shoodo, joft'í t'anaci shoodwotsi (TB shooda). noon bdetsor noosh be'et shoodí c'írwots; noon bgotíyit, no'atso bk'ees'et, nokasho bburkít, no'atso bketít. Shoodansh káári keton ato nodek'al kasho falituwo. Bowotor gankad' fiinon beshiru shoodots aani fa'ano. Manotsitse muk'uwots Ecayibiyi shoodo, 'c'obt'o' keewo faletuwe. Ecayibíyi (Eedisiyi shoodo) noon bdetsor no'atse be'et shoodí c'írwots: no'ats bkiriti, no'atsí mango bketit, notook s'iiro bshishit, nonoono bgaawit, k'osh k'osh muk' shoodotssh noon keton bomíd'íyit aat deshawu shooda. K'atsor k'atsoro shoodan shúútso een shooda etefo. Aanik'osh aatson beshef shooda eto asho sizi moowo dooz bode'awo boditso s'keer boshuntsok boshire aawusho buyiru di'o sizman fohode'e amr aatsots bgedet. Err aatsman no'úshor noon maac' weesho deshr ac'uyir bí'etet. K'osho aani sizo shunetsok shiyon ashats beshef shoodo fa'e manuwere shiprí shooda etefo. No'atsí s'ayin kotk'azon notaho s'us'o, s'indo gerr bí'ere k'oshotsnton atso nogonkeyor ashmanotsats shoodo beshosh falituwe.

Besh shoodanotsi no'ats bobesherauwok'o notooko koto noon geyituwe. Notook nokotetuwu weerotsuwere joft'i wokini joft'I t'anac shood detsts ash ganok nobodor nonoononat noshínt'o doró ipon, aatsi kim úshk'azon, Eedisiyi shood detsts ashoton gankad' fiink'azon, notookí atsi s'ayin koton besh shoodanotsatse notooko koto falituwo. Eeshe, hank'o

bwottsotse notook báár bwoteftse nomaa ashotsu aak’o botooko bokotetuwok’o daniyo noon geyituwe.

9.1 Daní k’aat’ Ika

Nababar Dan Eensha

Terwer Ika

A.Haniye dashi aatanotsi ‘koota’ wokini ‘ara’ err aap’on aaniwer.

1. Dumkano, joft’í shoodo, joft’í t’anaci shoodwotsi (TB shooda) ashats bobeshfo gankad’ fiinona.
2. Eedisiyi shood detsts ashoton gankad’ fiink’azon, notookí atsi s’ayin koton besh shoodanotsatse notooko koto falituwo.
3. Besh shoodon k’íirit ash iko b’kash báárosh bwoteftse bí’ashosh, b’datsho woteraniye bí’oorit.
4. Besh shooda eto ik ashoke tuwut k’osh ashats beshiru shood naar wotat shoodanots ashats bobesh weero shoodots bok’osh k’oshok’ k’osh k’osh weerona.
5. Shoodmanots ash kashats, ash beyats, ash k’eyi mitats, datsats, ashí fiinats, gizwotsats gond keewu betsit keewuno.
6. No’atsí s’ayi kotk’azon notaho s’us’o, s’indo gerr bí’ere k’oshotsnton atso nagonkeyor ashmanotsats shoodo beshosh falituwe.
7. Eedisiyi shoodo ash ikatse k’osh ashats bbeshefo kash woshon wokini jongona.
8. Jam besh shoodotsi asho bodetsor bokitsí shoodi c’iuro (milikito) ik naara.
9. Ecayibíyi (Eedisiyi shoodo) noon bdetsor no’atse be’et shoodí c’írwots: no’ats bkiriti, no’atsí mango bketit, notook s’iuro bshishit, nonoono bgaawit, k’osh k’osh muk’ shoodotssh noon keton bomíd’iyit aat deshawu shooda. Ecayibíyi (Eedisiyi shoodo) noon

bdetsor no'atse be'et shoodí c'írwots: no'ats bkiriti, no'atsí mango bketit, notook s'iio
bshishit, nonoono bgaawit, k'osh k'osh muk' shoodotssh noon keton bomíd'íyit aat
detsk shooda.

10. Jam besh shoodots bin kashet ato deshatsno.

B. Haniye dashon t'iints aatanotssh aaniyotsi ít dabtarats guud'er.

1. Besh shooda etoeeg ete?
2. Besh shoodots ashats bobetsit kic'o eebí?
3. Kash woshon wokini jongon beshef shood naarots eeg eegno?
4. Shood jamotse aat deshawu een shoodo aawune?
5. Besh shoodotsi ik ashatsé tuwur k'osh ashats bobeshéfo eeg eegneya?
6. Besh shoodanotsi no'ats bobesharawok'o notooko aak'alde'eniya koto nofalí?
7. Eedisiyi shood shúútso ik ikonoto eebí etefo?
8. Joft'í shoodo, joft'í t'anaci shoodan (TB shoodan) noon bdetsor noosh be'et shoodí
c'írwots eegno?
9. Ecayibiya (Eedisiyi shoodo) noon bdetsor no'atse be'et shoodí c'írwots eeg eegno?
10. Besh shoodotsatse notooko wotere k'oshots botooko koto aak'alde'eniya koto bofalí?

9.2 Daní K'aat' Gita

Guut'a

Terwer Gita

1. Daníru nana'ots, shoodots bobeshíru weerotsí k'osh k'osh haniye shini guut'ets
mas'afatse nababar nanabewor ítshishiru een k'umotsí íttookosh guud'er.
2. Ashí atsí jeen kotiruwots (hakimiyots) besh shoodots ashats bodowiru gond kic'onat
ashats bobesharawok'o took kotet weerotsí bokeewor shengsh k'ewude'e itsh wotituw
een k'umotsi guud'er.

9.3 Daní K'aat' Keeza

Keeweya

1. Daniru nana'ots besh shoodots ashí beyats, ash k'eyi mitats, beyeyiru datsats, fiinats bodowetuw kic'o ikn wotde'e shiyeyar maniye okon k'aat'otse tuwur ittoohotssh noonon keewuwer.
2. Besh shoodots itgali jam ashaotsats betst bbeshts gond keewo aatde'e waar k'aat'otse aap'on keewuwer.
3. Botookí bits detsts aap'otsats aap'í but'wotsi dabde'e guud'de'e imr nana'ots aap'omanots k'osh biits aak'o bodaatsituwok'o keewewer

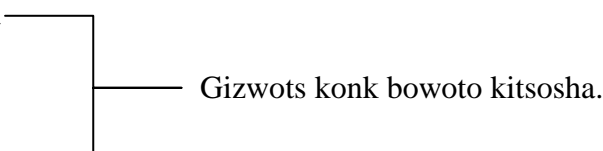
9.4 Daní K'aat' Awuda

Nooní Jawa

Aap'í But'a

Aap'í but'a eto aap'í kayi wotat b'tookí biits deshawo keewa. Manotsuwere borí noonotse aap'í shinats wokini aap'í ilats (s'uwatsa) bowaafó. Shinats waaf aap'I but'ots borí noonotse k'ac' iko konk bwot kiitsosh waak bowotor ilats waaf aap'í but'ots shúútsotsi wokini ik jago aiyiyosh waaf keewuno.

Ariyosh: Mereera → **B'**mereera
Daaza → **B'**daaza

Gizwots konk bowoto kitsosha.

Minza → Bminza

Asha → Ashwotsí

Kana → Kanwotsi

Kobíya → Kobíyotsí

Hanotsatsi aap'í but'anots bokitsiru keewo
shúútsotsí aak'o ayiyeyiruwok'oní.

Eeshe, daniruwots haniye dambon t'iints ariyanotsí s'iilr k'osh ittookíko guud'de'e wokin fiinde'e t'iintswer.

Terwer 1

A. Haniye dashon t'iints aatanotsí s'iilr konk bowotok'o dooz kitsí shúúts-shegro beezwer.

1. Domets baakwotssh aatsa bi'ishir.
2. Na'u indunton gawiyo bi'amir.
3. Na'o mas'afo kurdek'ní dani mook bí'amir.
4. Indu bnana'otsi dek'at foko amr.
5. Dilawu b'nihí keewo shiyaka.
6. Baaman siisatse bmiinzwotsí b'jinir.

B. Haniye dashi aatanotsi shengsh nababar shúúts ayiyosh waats aap'í but'wotsí galde'e kitsiwer.

1. Ayi mereerwots daawi abatse fa'ano.
2. Jebatse ayi ashwots ikn shiyeyir wokini keewyir.
3. Badawu tatse git bolwotsí detsfe.
4. K'aat'otse daniru nana'otsi hiye shmtno.
5. Sheet'wots k'as'eyat bok'olots waarno.
6. Domets Eyishwotsí bodotse bjindir.

Eeshe, hanatse noon dan geyiyit een keewo Bori noonots aap’i but’wotsi k’osh biits detsts aap’otsats nodabor k’osh biitso noosh imatse. Han bwoteftse bori noonontse aap’i but’wots k’alo shúútsotsí ayiyonat ik jago wokini ik k’ac’o konk bwot kitsa. Han nana’otssh shengsh daniyo noon geyituwe.

Shíní Keewa

shíní keew eto eeg ete?

Shíní keewa eto noonon keewon, tururon, jaawo, jewuron ik bewokoke toho beyiru joruwots bobeyats, bok’eyi mitats, bodíru keewotsatse tuwur k’oshotssh wokini bonana’otssh aap’on azde’e bokeewituw keew. Shíní keewan ik jir wotat ik bewokok toho beyiru ashots nemo, doyo, amalo, botarikiyonat k’osh k’osh bonewo aak’o bewot kitsiru een keewuno. Han aap’on keeweyiru shíní keewan kaarotsí wokini fideliyotsí azdek’ guut’ falawu toho beyiru ashotsoke ashmanots konotsí bowoto, bok’oníru íík’o, bok’eyi, mito, bok’eyí malo, shinomadísh eeg fiin bogetsok’o shinomandí na’í na’osh aap’on bobeshíru keewa.

Shíní Keewanots Nemwotsí

Shíní keewí nemanots haniye dashí nemanotsí detsfno.

Fiinats Jiitsa (Keewuman Beshiya)

Fiinats jiitsan (keewuman beshiya) jamo ashots toho beyi dagotse ashots eeg bofiiniruwok’o, eeg wotiruwok’o ik aawu de’e keyer boshinatse t’iintse wokini aap’on keewet, tururon wokini jaawon tintset keewua. Hanuwere ik ash bááaron guud’de’e beezet keewalí.

Ariyosh: Tind Íyayu duukok’o tooko k’oro kishata,

Jaawok’o jiik’o k’uuro kishrna.

1. Wooná woneya

Shíní keewo aap'on keeweyiru keewu bwottsotse woona wooneyi nemo detsfe. Han shíní keewan t'iintsiru ashots keewu iko batoke wokini wotts keewu ikatse tuwur, wokini bi'ats bodts keewatse tuwur beshi bgets keewo keewa.

Ariyosh: Bísh k'ants asho, Sizi abaatse shut'refe etuno.

2. Aap'o Beshiyetka (Keewetka)

Han no'etora Shiní keewu keewan na'í na'osh aap'on beshiyet wokini keewet keewa.

3. K'awunona

Han etoní ayi shini keew keewots k'awitsde'e t'iintset keewuno.

4. Jamika

Shíní keewanots konwor bwotal jam ikn toho beyiru ash jamikno.

Turura

Aata: Tururo eebí?

Turura eto ash na'í beyiru wooratse ayí nato wokini dur taawik bwoto ayi dants ashots andí woorann keewiruno. Turura eto ashots bo'aal wokini toho bobeyiru beyatse tuwur ashí nemo, doyo, bebewo wokini bok'eyi mito, aak'o bwotok'o ariyide'e kitset wokini beshiy falet ashotsi bo'azit keewa. Tururon ashots bo'ats wokini bogalotse k'osh ashotsats bodts keewo wokini shinomandish bodetuwo bo'etts keewo azde'e keewo falituno. Tururo btookon aak'o keewosh tuwetuwok'o, keewetuwok'onat keew íshe okon aak'o ís'etuwok'o btookí doyo detsfe.

Eshu Gitwotsí

Jootsa etuno eshu gitwots bofa'o btesh. Boowere indo niho deshatsno betsh. Git eshuwotswere ikats tohaar fiinar bobeefo. Eshu gitets manotsitse eenfo ayidek' s'eka,. Muk'efonmo ayidek' doofa. Manatse ik di dúr tohaat uutso goshdek't, shos'dek', koohodek't bo'ere uutsman katsbutts. Ere eeshu eenfman beeshu muk'efosh dek't "handre nee uuts maar maaro ko'indeene taa ando bs'ap'o ko'itdek'etí" bí'et. S'ekman uutsman ko'idek't kembde'e

goodmanatse uuts maaro kewituwo bí'al. Gitl duuratse jingo gosht bo'ere s'ekman dek't "bal taa s'ap'o tdek'tsotse and nee s'ap'o nde'ene taa took mando tdek'etí" bí'et doogmanu "ee dek'ane" bí'et. S'ekman jangman butstdek't kewbde'e, doogmanatse jingo s'ap'o kewituwo bí'al. Manatse eshu gitmanots faayebowts. Eshu gitwots faayebowutsere doogman ash galok amt minz jino bkind. S'ekmanu bí'al oorat gosho gosht gaalbutts. Ash gal minz jiino kindts doog man mínzo bjinfé bjinfé ík aawo minzo doonz na'aman shíint'o k'ut'bbaz. Shint' k'ut'ets na'aman aanat bí'eeshuwok bwaare eshuwo dek't "nshiint'o ee k'ut'bazi" et bí'at Doogman dek't ash gale minzo tjinferé minzo doonz k'ut'bbaazi" bí'et. Manatse s'ekman "bete taa amr bshint'o nshint'o bk'ut'ts shegro k'ut'k'rar woona" et minz jino ashman meyits bkind. Na'a s'ekman minzo bjinfé minzo doonz na'aman s'eko gond bwotere k'ayame tminzo taash k'osh asho jinetuwe bí'et. Na'amanu "bere tijints k'awuntso imane'amna" bí'et. Minzo doonz "eeg nijini k'awuntse ní'atiruwoni ame and hanokna" bí'ere na'aman ashman shint'o k'ut'bazt k'azbí'aam etuno.

Daniru nana'ots, haniye dambon t'iints tururí ariyan s'iilr nababar itdane okon k'osho ittookiko itmaa ashotsí wokini galítsi ashotsí aatde'e guud'de'e waar k'aat'otse ittohootssh nababor.

Jewura

Jewura eto ar woteraw keewu iko aride'e keewr biin nobeshiyit weera. Jewurí naaranots ayino. Manotsitse muk'wots fa'ano.

1. Woniyi Jewura
2. Nokoríyi Jewura
3. Ashiniyi Jewura
4. Keewu k'ees'I Jewura
5. Keewu Aatsn Jewura

1. **Woniyi Jewura** etoní keew iko de'er bí'aron, bfiinon, bsha'a sha'on, bshaponant k'osh k'osh keewotsn aride'e iimr wonawoníde'e kitset weera.

Ariyosh: Ambesh Ééshok'owí

Adíl tawi.

Azo mereera.

Gaashets ambuk'ok'oyi.

2. Nokoríyi Jewura etoní git ashí fiin wotere k'osh k'osh keewotsí bomáámowo, bofiin fiino, bosha sha'onat k'osh k'osh keewotsn nokoríyir kiitsa.

Ariyosh: Albor misho bmóór gíranzok'owí.

Daatsn btek'or kewuntsok'oyí.

Domets bí'aron kulok'oyí.

Gaashets na'o firi p'erawok'oyí.

3. **Ashíniyi Jewura** etoní ashí fiints fiin jamo ash woteraw keewosh beshide'e iimr ashok'o aride'e keewet jewurí naara.

Ariyosh: Ashosh k'íro muk'a etra wangu.

Tik'ire okon moc'o bos'k'aye etra Daazu.

Tbe'awwu t'íwo aaliye etra, Jooru.

Duuts tí'iishe tkishatse s'iiro keshre etra Sheet'u.

4. **Keewu K'ees'iy Jewura**

Han eto keewu iko ayide'e k'ees'ide'e keewosh falet jewurí naara.

Ariyosh: Domets nugushí.

Aze gosh bgoshor Eeshok'oyi

5. **Keewu aatsni Jewura**

Jewur naaran keewu iko aatsnide'e, fiin fiinerawu na'a iko bfiintok'o woshde'e wokin gac'etsok'o daniyosh keewet jewuri naara.

Ariyosh: Oona, tnaayi gosh goshron jintsosha;

Terwer ika

A. Haniye dashon t'iints jewuranotsí eeg naarí jewur bowotok'o galde'e guud'er.

1. Shaanír taho t'ud'í dupok'oyi.
2. Bazayi ambuk'ok'oyi.
3. "Tísiz máá tmeets k'aza" etra Íns'u.
4. Domets akok'owa bsha'ir.
5. Guro tp'ec'e koc'o tp'ec'e etra akuni
6. Guro tmis'e kooc'o tmis'e etra shalu.
7. Giranzu biin danerawu datsats amat "taash gook'o ec'ere" Bi'et.

Eeshe daniru nana'ots, han naarí jewurotsí itgaloke itmaa ashotsí aatde'e guud'de'e waar k'aat'otse ittoohotssh kiitswer.

Shúútsona, Tiponat Goliyotsn s'eenmatsí keewotse galde'e dana.

B. Haniye dashon t'iints s'een matsí keewanotsítse shúútsona, tiponat goliyots galde'e kishweer.

1. Oots, Aber Éésh een iko úd'bk'r btesh.
2. Edar aron ítsitsrok'o aak'í.
3. K'al genz minz iko waare.
4. Azo kulok'o baar na'u weerí indatse bi'amfe bbek'.
5. Aznat kuunto k'apre.

K'OT'OK TATSA

AAP'Í JAAWA

1. Aap'í jaawo eebí?
2. Aap'í jaawotsí eeg eegore jaawefo?
3. Aap'í jaawan k'alo eebí?

Aap'í jaawa eto k'awun k'awun jaaw wotat ashots gosho bogoshor, goshotse k'ac'o bok'ac'or taarotse, maayo bobutsor butsurotse, maatsots meyitse di'o bodí'or, na'í k'ac'nots bo'eepor kaashiyosh bojaawef jaawotsnat nemi duubotsna. Han baar bwoteftse tururotsnat hibo, úndr tiyor, andrí woori wotats bodewor jaawefe k'awun jaawotsi detsfe. Hanotsnowere duubon, jaawí k'afon, gareyi kaashon, dramon beshíyo faletuwe.

Mahari Wora

Mahari woron, keero bidihor
Bodo bfúúndre, kafo bk'ador
Uutso, maat'o bbore, tawo bs'uwere
Uno bmaare, maac'o bworor
Dani maa weero, uno bsha'ere
Daro bt'afre danonu fanre.

Nak'uwí Woorá

Waare nak'uwo
Waare nak'uwo
Waare awush
Gaasho beshutsere
Gaalo beshutsere

Waare guuyo

Waare guuyo

Naayo beshutsere.

Nak'úyi Aawusho bbutsor Nana'ots Boduubf Buuba

Ola ola nobok'olo

Katsre.

Ola ola nobok'olo

Katsre.

Ola ola nobok'olo

Katsre.

Ola ola nobok'olo

Katsre...

S'umí Duuba

Hayo hiyo, hayiyoho hiyole yamba

Ep'o t'ugtsa, hayo hiyo, hayiyoho hiyole yamba

Maat'o gandatsa, hayo hiyo, hayiyoho hiyole yamba

Ariyo fúúndre, hayo hiyo, hayiyoho hiyole yamba.....ernni duubefo.

Awusho Bbuutsora

Yoole yoola yoolets na'o yoolere

Arwaro ind goop'o shaawa etra

Aawa yoolishí yoola yoole aawe yoola.

Awwe yoolishí booboo maarakushi kaaye.

**Nana'ots han itnababe okon ik ik woogotsn, gaarí woon gosh goshewor maayi
buutsewor aap'on jaawef jaawotsnat duubef duubotsn itgale ind nihotsí aatde'e waar
k'aat'otse ittoohotssh nababor.**

TURURA

Jootsa etuno Daaz ikonat Giranz ikon wambariyo tohat bo'úsh btesh. Ik aawo giranzi na'a iko shoodt k'irbuts. K'irbutsere Daazwots "eepo amone" ett bokeewe. Ere boyitse Daaz een iko

dek't "aak'owe eepo it ameti" bi'et. Bi'ere binana'ots dek't "wambariyo ikats uyifets aak'owe no'ooriti et bo'am." Aamt hank'o ettbo'eep, "aak'o nmááare nsizo aak'e, nas'o nmááare nsizo nas'e, eeg c'ubek'uwa nfiinere nnana'o bk'iri ett" bobak. Ere Giranzo dek't "k'irtso k'irre and waats ib íbo eeg máárníyek'úwa bo'ameti" bí'et. Daaz nana'ots waat bonnoní k'indo k'ut'de'e imone bo'et. Et k'ut'dek't bo'im. Bo'ime Giranz nana'ots bomáá jamit botuwuw. Botuwure, tut shuuts aanat bos'iile bogasho nas'wuts. Nas'butsera Tna'o bk'irneya tiyats miis'o ítweyi et gishdek' daaz nana'o detsdek' máábok'r btesh.

Daniru nana'ots haniye dambí tururan it nababe okon k'osh it tookiko guud'de'e k'aat'otse it toohotssh nababor.

10.1 Ut utí:

Út utí etoní kaash naar wotatní git ash kaashf kaasha. Hanuwere aatiruwona aateyiruwon dagotse fiineyiru fiin nana'ots bok'umo, bodano bo'eenshituwok'o woshosh, bogali gúúro, bodanetuwok'o woshosh, ashotsnat gizwots aak'o bo'azetsok'onat bodagotse beyiru k'osh k'osho bodanetuwok'o woshit keewa. Han kaasheworo aatiruwo de'er Ibo/hip'o bí'etor aaniyituwo de'er Ib /hip' bi'ete ,bí'ete okon bí'aatit keewo aatituwe. Hanano daniruwots bokeewituwok'o aato shenga.

Ariyosh

1. Aatiruwo: **Út utí**

Aaniruwo: **Út naashí**

Aatiruwo: **woo naasho**

Aaniruwo: **Naashero**

Aatiruwo: Bodo mic'e mic'aawu dan?

Aaniyiruwo: Weera

2. Aatiruwo **Út utí**

Aaniruwo **Út naashí**

Aatiruwo: **woo naasho**

Aaniruwo: **Naashero**

Út utí: Íík'o ní'í mak'tsalu dan?

Út naashí: Furi

3. Aatiruwo **Út utí:**

Aaniruwo **Út naashí**

Aatiruwo: **woo naasho**

Aaniruwo: **Naashero**

Út utí: Dem kind kokí dan?

Út naashí: Dees'a

4. Aatiruwo **Út utí:**

Aaniruwo **Út naashí**

Aatiruwo: **woo naasho**

Aaniruwo: **Naashero**

Út utí: Bkasho k'aazat ash kash kottsú dan?

Út naashí: Fengesha

5. Aatiruwo **Út utí:**

Aaniruwo **Út naashí**

Aatiruwo: **woo naasho**

Aaniruwo: **Naashero**

Út utí: Ík'o minzi taaw kisheraw dan?

Út naashí: K'eena

Daniyiruwo han weeron k'osh íbotsí daniruwots bo'aaniyituwok'o aata. Haniye aanar daniruwots garewon wotde'e íbotsi bogawituwok'o k'ala. Garewon wotat bogawts Iboman k'osh garewotston wotde'e ik garewo bí'aatre k'osh garewots aaniyir bokaashetuwok'o k'ala. Maniye okon git garewo ikats wotde'e bok'op'ts íboman bos'iiletuwok'o k'ala. Ikats wotde'e bokeewet keewoní:- Ibo etefo sheenga ete aawk'o bwotoreya?

- Bos'iiltsotse aawune shengo? Eegoshe sheenga ete?

Terwer Ika

A. Haniye dashí hibo aatanotssh aaniyo imer.

1. **Út utí:** Daawu abatsi shaaeení dan?

Út naashí: _____

2. **Út utí:** Juuwanítsí tim timí dan?

Út naashí: _____.

3. **Út utí:** Juuwanítsí ik tufetsu Dan?

Út naashí: _____.

4. **Út utí:** Jiro jid ere gino hash atfu dan?

Út naashí: _____

5. **Út utí:** Shaap'ere fok kimawu dan?

- Út naashí: _____.
6. Út utí: Ik ginatse bal gino dan?
Út naashí: _____.
7. Út utí: Íik’o minzí taaw kisheraw dan?
Út naashí: _____.
8. Út utí: Muuk’ k’uulutse kíye toobuw dan?
Út naashí: _____.
9. Út utí: Azo kéér waarí need’o t’uk’úlashí dan?
Út naashí: _____.
10. Út utí: Mita er tiisherawo, c’iisha er kasherawo dan?
Út naashí: _____.

10.2 Daní K’aat Gita

Guut’a

Daniyiruwon, ik ik ma’safotsi nababar wokini ash eenwotsi aatde’e k’osh nana’ots haniye shini bodants aap’i jaawotsi geede’e waar k’aat’otse botoohotssh bonababituwok’o woshi.

Aani k’osho k’aat’otse aap’i nbabiyo nababar bodabtaratse boguut’etuwok’o woshr boguut’tsman kaatsdek’ boguut’onat bok’azon s’iilr bosheeloko katsde’ imer.

Daniyiruwon, daniruwotsi haniye dambon t’iintsets tururotsnat hibots naar k’oshotsi garewon wotde’e keeweyar botookiko k’osh bogaloke bo’ind nihotsi aatde’e guud’de’e waar k’aat’otse botoohotssh bonababituwok’o bo’ango kup’iwu.

❖ Guud’de’e bowetuw keewots

- Tururo
- Út utí
- Jewuro
- Jaawo woto geyituwe.

10.3 Daní K’aat’ Keeza

Noonon Keewa

Daniyiruwon, aap’i jaawo k’anide’e waar k’aat’otse nana’otssh nnababere, nnababiru aap’i jaawuman eeg beshiruwok’o nana’ots shengsh k’eewude’e bk’umman aap’on bokeewituwok’o woshi.

Gaari wooron, nak'owo woowor, mayo butsewor, gaasho k'ac'ewor duubef wokini aap'on jaawef duubotsnat jaawotsatse dramo garewon k'aniyir k'aat'otse bofiinituwok'o woshi. Dram man bofiinor aawu fiin wokini gaari woror fiinetuwok'o bwoto kitso boon geyituwe.

10.4 Dani K'aat' Awuda

Nooni Jawa

Haniye shin aap'ts s'een matsi keewots, timots, wokini nbabiyots bowoor boosh aak'o ik naari biitso imo nofalityuwok'o, aap'otsi genzide'e wokini k'awunon nonababor, toniyo (k'aarots bokup'or) k'osh k'osh biitso bo'imetuwok'o, t'iints s'eenmatsi keewotse keewu iko eeg jangon bwotiruwok'onat aap'otsi aak'o aayiyetuwo' danrt. Eesh, han bwottotse and haniye dashon t'iints aati terwerotsi s'iilo.

A. Haniye dashon t'iints aatanotsi jiisho shengsh nababr man weeron aaniyo imer.

1. Aber b'minz beero k'alon b'nalk'ats bi'at'er k'irutsera. T'iints s'een matsi keewanitse k'irtso kone? Eeg jangneya bk'ir?
2. Dilaw es'ats **tokrere**. . S'een mats keewan k'umok'on bshirots sererets aap'anton ik naari biits imetuwo aawune?
3. 'Kera' etiru aap'an k'osh biitso bk'aaro nogenziyor aak'owe bwoti?
A. Kaara B. Keera C. Koorra D. Keera
4. Haniye dashi aap'onotsitse **toniyo wokini k'aaro bkup'or** k'sh biits imetuwo aawune?
A. Gura B. Guura C. kaasha D. matsa
5. Ashwots shinatse **sha'iruwo** Bagawi. S'een mats keewan k'umok'on bshirots sererets aap'anton ik naari biits imetuwo aawune?
A. Jishi'ruwo B. kotiruwo C. Eed'iruwo D. k'eyiruwo
6. Daaza etiru shuutsan aak'owe ayiyo nofali?
A. Ik Daaza B. Git Daaza C. Daazwotsi D. Daazmani
7. **Duk'sok'owo** na'u weeri indatse bsha'ir. Bshirots sererets aap'an eebi bfiino?
A. Shuutsa B. Shuuts goliya C. Tipa D. Biyats fiineka
8. Aznat b'minzwotsi jookdek' gal bdaamir. S'een matsi keewanitse aap'i but'o aawune?
A. 'b' ___' B. ' ___' wotsi C. minza D. "A" nat "B" aaniyino

9. Hanbetsí aawo ayidek' bk'ees'tsatse tuwutson and aawusha butsir. Hanbetsí aawusho eeg jangneya butsosh bfal?

- A. Datso bí'ak'tsosha B. aawo ayidek' bk'ees'tsotsna C. Hambetsa
D. aaniyo imeratse

10. Haniye asho t'iints aap'anotsitse **k'aaro bgenzo** k'osh biits im falituw aap'o aawune?

- A. aga B. mata C. aka D. kana